

Директор Навчально-наукового
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор політичних наук, професор
В.В. КОПІЙКА

Шановні друзі!

Від імені колективу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка щиро вітаю вас з нагоди 75-річчя заснування Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Ваша наукова діяльність, зокрема, в сфері розробки теоретичних проблем міжнародного права, права Європейського Союзу, глобальних процесів міжнародного розвитку, широко відомі як у нашій країні так і за її межами.

Випробувана десятиліттями наукова школа міжнародного права, заснована видатним вченим-міжнародником Володимиром Михайловичем Корецьким, і сьогодні в авангарді вирішення міжнародно-правових питань, пов'язаних із захистом системи міжнародного права, діяльністю міжнародних організацій, забезпеченням суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів України.

Ми високо цінуємо творчі зв'язки і співпрацю, які склалися між нашими колективами в науковій та науково-методичній сферах, у підготовці енциклопедичних видань, проведенні наукових форумів тощо.

Бажаємо вам подальших творчих наукових успіхів, нових досягнень в ім'я незалежності України, її перемоги над ворогом та досягнення справедливого миру.

Копійка В.В.

О. В. СКРИПНЮК,
директор Інституту держави
і права імені В. М. Корецького НАН України,
академік НАПрН України

75 РОКІВ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

У реаліях сьогодення, коли порушуються національне і міжнародне право, для кожної особистості беззаперечним є факт, що юридична наука є однією з найважливіших соціогуманітарних наук. Юридична наука, яка досліджує основні закономірності формування та розвитку держави і права, процеси та результати правового регулювання суспільних відносин, особливості реалізації права в соціальному вимірі тощо, надає можливості кожній особистості окремо та суспільству в цілому пізнавати, в яких конкретно політико-правових умовах ми живемо та якими відповідними засобами ми володіємо для забезпечення прогресивного розвитку суспільства загалом та кожної людини зокрема. Знання про державу і право мають величезне значення для вивчення державно-правового розвитку сучасних країн і регіонів, для оцінки їх сучасного стану та здійснення на науковій основі прогностичних розрахунків щодо майбутнього, його перспектив.

Оцінюючи шлях юридичної науки та її розвиток у широкому значенні, третій директор Інституту держави і права академік Ю. С. Шемшученко наголошував, що юридична наука як фундаментальна соціогуманітарна наука пройшла відповідні історичні етапи свого становлення і розвитку, зокрема, і за період існування Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України.

Цього року провідній науково-дослідній юридичній установі в Україні – Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України виповнюється 75 років. Майже чотири покоління науковців самовіддано працювали на благо академічної юридичної науки, суспільства і держави. Досягнення Інституту широко відомі в Україні та за її межами. Інститут протягом десятиліть називають авангардом, флагманом української юридичної науки.

Історія Інституту бере свій початок від 1949 року, з Сектору держави і права АН УРСР. Ідея створення науково-дослідної установи в системі АН УРСР зародилась задовго до 1949 року. У 30-х роках ХХ ст. існував Кабінет радянського будівництва і права, підпорядкований Президії АН УРСР. У першій половині 40-х років висловлювались пропозиції про створення в системі АН УРСР Комісії філософії і права. Декан юридичного факультету Київського державного університету, професор В. І. Бошко подав до ЦК КПУ лист-звернення, зареєстроване 4 квітня 1947 р., в якому обґрунтовувалася необхідність створення в системі АН УРСР окремого Інституту держави і права або при Інституті філософії науково-дослідної одиниці з

вивчення філософії права. Ідею створення правознавчої академічної установи підтримував тодішній заступник голови Ради Міністрів УРСР, міністр закордонних справ УРСР Д. З. Мануїльський. Така установа потрібна була насамперед для теоретичного обґрунтування міжнародної правосуб'єктності Української РСР і надання допомоги новоствореному після війни Міністерству закордонних справ УРСР у його діяльності. Необхідність створення такої установи обґрунтував д. ю. н., професор В. М. Корецький, який був радником МЗС УРСР і неодноразово входив до складу урядових делегацій на міжнародних форумах, очолюваних Д. З. Мануїльським. Урядовець високо цінував талант і професіоналізм, високу кваліфікацію В. М. Корецького як вченого-міжнародника. Саме з цією постаттю в урядових колах пов'язувалася ідея створення нової наукової установи. Усе розпочалося з 14 грудня 1948 року, коли Рада Міністрів УРСР ухвалила постанову «Про організацію у складі науково-дослідних установ Академії наук УРСР Кабінету держави та права» як допоміжної установи. Виконання обов'язків керівника Кабінету було покладено на В. М. Корецького, якого у 1948 р. було обрано дійсним членом АН УРСР.

Але ця постанова Ради Міністрів УРСР та відповідні рішення Президії АН УРСР практичної реалізації не набули. Натомість з'явилася ідея утворення Сектору держави і права як самостійної академічної науково-дослідної установи. Після тривалих погоджень цього питання з Москвою було видано розпорядження Ради Міністрів СРСР від 21 квітня 1949 р., яким дозволялося Раді Міністрів УРСР утворити у складі АН УРСР Сектор держави і права. Документ про створення нової науково-дослідної установи підписав сам голова Ради Міністрів СРСР Й. В. Сталін.

А вже 6 травня 1949 р. з'явилася постанова Ради Міністрів УРСР про дозвіл АН УРСР утворити у складі відділу суспільних наук Академії Сектор держави і права як окрему науково-дослідну одиницю. Постанову підписав голова Ради Міністрів УРСР Д. С. Коротченко.

13 травня 1949 р. Президія АН УРСР ухвалила рішення: «Постанову Ради Міністрів УРСР від 6 травня 1949 р. взяти до відома та виконання» за підписом в. о. президента АН УРСР академіка П. С. Погребняка.

Саме з цієї постанови розпочалися конкретні заходи, пов'язані з організацією Сектору держави і права АН УРСР. 12 серпня 1949 р. було затверджено Положення про Сектор. Ним були визначені загальна структура нової наукової установи та її головне завдання – «всебічний розвиток правової науки в УРСР і теоретичне узагальнення діяльності державних органів республіки».

Наказом АН УРСР від 11 липня 1949 р. завідувачем Сектору держави і права АН УРСР призначений академік В. М. Корецький. До восьми перших дослідників Сектору увійшли: В. М. Корецький, Б. М. Бабій (вчений секретар) і шість наукових співробітників – Ц. В. Боцян, М. П. Діденко, М. К. Михайловський, Л. Л. Потарикіна, Є. А. Тихонова і Н. М. Ульянова, які переважно були випускниками юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Первинно Сектор розміщувався у кіль-

кох кімнатах будинку Президії АН УРСР на вулиці Володимирській, 54 у м. Києві.

Сектор був включений до складу відділу суспільних наук АН УРСР¹.

Від самого початку діяльності Сектору сфера наукових досліджень не обмежувалася тільки питаннями міжнародно-правової діяльності Української РСР, хоча акцент було зроблено на питаннях міжнародного права, пов'язаних насамперед з діяльністю УРСР як засновниці та члена ООН.

Багатопланова наукова діяльність Сектору охоплювала різні галузі права, що було до не до впадою союзному центру і викликало певні заперечення й роздратування союзних органів, які опікувалися розвитком науки.

З осені 1949 р. наукова діяльність Сектору була доповнена ще одним напрямом діяльності – підготовкою наукових кадрів. Почала діяти аспірантура за спеціальністю «Міжнародне право». До цього часу науковців юристів-міжнародників готували виключно в Москві. Сектор набував динамічного поступу. На кінець 1952 р. зросла кількість науковців Сектору до 12 співробітників, з них 7 були кандидатами юридичних наук. Розширилася тематика досліджень. Науковці плідно працювали над вивченням проблем історії держави і права, державного, адміністративного, цивільного, трудового і колгоспного права, кримінального права і кримінального процесу, правової охорони природи та ін.

У зв'язку з розширенням Сектору у його складі була утворена та почала діяти Вчена рада, яку очолив В. М. Корецький. Однак становлення Сектору відбувалося в умовах жорсткої командно-адміністративної системи та панування класового підходу до дослідження суспільних явищ. На початковому етапі діяльності Сектору тематика його діяльності стосувалася проблем утворення та діяльності державного апарату в умовах пролетарської диктатури, обґрунтування правових і політичних підстав возз'єднання західноукраїнських земель з радянською Україною, державно-правового устрою країн «народної демократії», організаційної роботи сільських Рад депутатів трудящих, удосконалення державного керівництва колгоспами, боротьби за мир і безпеку народів в умовах холодної війни, ролі міжнародного права в справедливому облаштуванні повозенного світу.

Ліберальна демократизація радянського режиму у другій половині 50 – першій половині 60-х років позитивно вплинула на стан і характер наукової діяльності Сектору у питаннях його зв'язків з практикою державно-правового будівництва. Поліпшилося його матеріальне забезпечення. Сектору було виділено нове приміщення – на сьомому поверсі на вулиці Кірова, 4 (тепер – вулиця Михайла Грушевського). Кількість його співробітників зросла до 40 осіб, посилювався теоретичний рівень наукових досліджень, розширилися напрями наукової діяльності. Крім уже існуючих, додалися дослідження проблем державного права іноземних країн, договірних відносин суб'єктів господарювання. У цей період також були започатковані дослідження в галузі цивільного, трудового і кримінального права, кримінального процесу, правової охорони природи. Науковці Сектору активно працювали над загально-

державними проектами. Вони взяли участь у підготовці Цивільного, Цивільного процесуального, Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів УРСР, інших законодавчих актів та матеріалів міжнародно-правового характеру. Цей та інші види діяльності дали змогу предметно посилити зв'язки з практикою державно-правового будівництва. У цей період відбувається чисельне зростання колективу та його внутрішнє структурування. З 1961 р. у складі Сектору почали створюватися науково-галузеві дослідницькі колективи на громадських засадах з проблем дослідження теорії та історії держави і права; цивільного і трудового права та процесу, колгоспного і земельного права; кримінального права і процесу; державного права зарубіжних країн; міжнародного права.

У 60-х роках ХХ ст. Сектор як наукова установа виконував роль координатора наукових державно-правових досліджень у республіці. Поглибилася співпраця академічних науковців-юристів з вченими юридичних вишів та юридичних факультетів університетів УРСР. Як наслідок було проведено ряд спільних наукових конференцій. На кінець 1968 р. якісно зріс кадровий науковий потенціал Сектору. В ньому працювали 1 академік, 1 член-кореспондент АН УРСР, 4 доктори наук та 24 кандидати наук. Цього ж року А. П. Таранова було призначено ще одним заступником завідувача Сектору. У 1950–1968 рр. науковці Сектору підготували та опублікували 92 монографії, 73 брошури, понад 320 наукових статей та інші наукові праці².

У період, який увійшов у історію під назвою «брежнєвського застою» (1964–1985 рр.), влада намагалася всіляко поставити науку на службу командно-адміністративної системи, почався ідеологічний тиск на наукові установи та вчених. Цей процес не оминув і юридичну науку Сектору, а після 1969 р. – й Інституту держави і права. Але, попри ідеологічні лещата, правова наука продовжувала розвиватися значним чином за своїми внутрішніми закономірностями.

30 грудня 1965 р. була прийнята постанова Президії АН УРСР про утворення в Секторі чотирьох постійно діючих науково-дослідних відділів: а) теоретичних і конституційних проблем Радянської держави (завідувач – Б. М. Бабій); б) проблем державного і господарського управління (завідувач – А. П. Таранов); в) з дослідження причин і розробок заходів щодо запобігання злочинності (завідувач – І. П. Лановенко); г) проблем міжнародно-правової діяльності УРСР і порівняльного державознавства (завідувач – В. М. Корецький). Наступного року Сектор поповнився ще одним відділом – проблем радянського будівництва (завідувач – В. М. Терлецький), а відділ з дослідження причин і розробки заходів щодо запобігання злочинності перейменованій на відділ проблем соціалістичної законності і кримінології.

У 1966 р. Б. М. Бабій призначений заступником завідувача Сектору. Керівник Сектору В. М. Корецький з 1960 по 1970 р. працював у Гаазі як член, а згодом заступник голови Міжнародного суду ООН. Фактично Сектором у ці роки керував Б. М. Бабій. У 1967 р. його було обрано членом-кореспондентом АН УРСР.

У 60-х роках ХХ ст. науковці Сектору підготували ряд фундаментальних колективних та індивідуальних монографій, авторами яких були В. М. Корецький, Б. М. Бабій, А. П. Таранов, Л. Л. Потарикіна, Т. М. Лісниченко, І. П. Лановенко, Н. М. Ульянова, Є. А. Тихонова, В. М. Терлецький, І. М. Разнатовський, В. С. Бражников, С. Ф. Мельник, Г. В. Александренко, М. К. Михайловський, З. К. Симорот, Я. М. Шевченко та ін. Вони були присвячені висвітленню різних правових аспектів історії держави та організації і функціонування органів державної влади, господарської діяльності в промисловості та аграрній сфері, винахідництва і раціоналізаторства, житлового будівництва, кримінальної відповідальності, принципам міжнародного права, міжнародним організаціям та ін. Звичайно, з погляду сьогодення наукові праці не були позбавлені комуністичної заідеологізованості.

За структурою, кадровою потугою, обсягом і характером науково-дослідної роботи, внеском у розвиток науки Сектор наприкінці 60-х років наблизився до рівня академічного науково-дослідного інституту.

У зв'язку з цим Президія АН УРСР і особисто президент Академії академік Борис Євгенович Патон дійшли думки про необхідність перетворення Сектору на Інститут. Президія АН УРСР кілька разів (29 січня і 29 вересня 1964 р., 18 грудня 1967 р., 1 жовтня 1968 р.) розглядала питання про доцільність утворення Інституту держави і права АН УРСР. Але керівництву Академії і Сектору не вдавалося переконати керівництво республіки та відповідні союзні органи в доцільності створення нового академічного інституту в УРСР. У 1968 р. АН УРСР була зроблена чергова спроба створення Інституту. На цей раз ідею створення Інституту держави і права в Україні підтримали Юридична комісія при Раді Міністрів УРСР, Верховний Суд УРСР, Прокуратура УРСР, Міністерство закордонних справ УРСР і Міністерство охорони громадського порядку УРСР. 1 жовтня 1968 р. Президія АН УРСР учергове розглянула питання створення Інституту держави і права та звернулася до Президії АН СРСР з проханням підтримати клопотання АН УРСР. 20 грудня 1968 р. президент АН СРСР академік М. В. Келдиш підписав постанову Президії АН СРСР про утворення Інституту держави і права АН УРСР. Але питання про створення нового Інституту загальмувалося в Державному комітеті Ради Міністрів СРСР з науки і техніки. У Комітеті постало питання щодо майбутньої дослідницької тематики Інституту, його фінансування, розміщення та назви. Москва пропонувала назвати наукову установу Інститутом правознавства. Після подолання численних бюрократичних перешкод Б. Є. Патон домігся від Москви згоди на створення Інституту держави і права. 21 травня 1969 р. з'явилася постанова Держкомітету СРСР з питань науки і техніки, яка підтримала пропозицію Ради Міністрів УРСР, узгоджену з Академією наук СРСР, Прокуратурою СРСР і Верховним Судом СРСР про перетворення Сектору держави і права академії наук УРСР на Інститут держави і права.

12 червня 1969 р. Рада Міністрів УРСР ухвалила постанову «Про створення Інституту держави і права Академії наук УРСР». Постанову підписав глава Уряду УРСР В. В. Щербицький.

На виконання цієї постанови Президія АН УРСР 24 червня того ж року ухвалила постанову «Про створення Інституту держави і права АН УРСР», яка визначила й основні напрями наукових досліджень Інституту: дослідження актуальних проблем радянського державного будівництва і розвитку республіки; розробки теоретичної спадщини з питань утворення Української РСР; дослідження проблем, пов'язаних з удосконаленням законодавства республіки; дослідження проблем управління народним господарством республіки і правового регулювання господарських відносин у ній; вивчення найважливіших питань зміцнення законності, запобігання і викорінення злочинності і розробка заходів щодо посилення боротьби з порушенням громадського порядку в республіці; дослідження теоретичних проблем міжнародно-правової діяльності УРСР. В умовах функціонування тоталітарної системи та холодної війни, посилення протистояння між СРСР і Заходом на Інститут було покладено завдання критики «буржуазно-націоналістичних та ревізійністських поглядів з питань розвитку української соціалістичної державності»³.

Постанову підписали президент АН УРСР академік Б. Є. Патон та в. о. головного вченого секретаря Президії АН УРСР член-кореспондент АН УРСР К. М. Ситник. За цією постановою головним завданням новоствореного Інституту були визнані розробка методологічних проблем правової науки, проведення досліджень у галузі державно-правового будівництва республіки.

Виконувачем обов'язків директора Інституту до проведення виборів на цю посаду було призначено В. М. Корецького, а заступником директора з наукової роботи – Б. М. Бабія. Окремим документом до постанови «Структура і науковий профіль основних підрозділів Інституту держави і права АН УРСР» були затверджені перелік п'яти відділів Інституту та напрямки їхньої науково-дослідної роботи. Відповідно до постанови були утворені: відділ теорії та історії держави і права; відділ радянського будівництва; відділ державного і господарського управління; відділ соціалістичної законності і кримінології; відділ проблем міжнародно-правової діяльності УРСР та порівняльного державознавства.

У цих відділах працював 51 науковий співробітник, з них – 9 докторів та 31 кандидат юридичних наук. У аспірантурі Інституту навчалися 10 аспірантів. Інститут був включений до складу Відділу економіки, історії, філософії та права АН УРСР. Створення Інституту стало результатом тривалих і наполегливих зусиль академіка Б. Є. Патона, академіка В. М. Корецького, заступників завідувача Сектору Б. М. Бабія і А. П. Таранова, вченого секретаря З. К. Симорота. З вершини 75-річного ювілею Інституту, аналізуючи пройдений шлях колективом та його батьками-засновниками, сьогодні віддаємо

шану та висловлюємо вдячність Б. Є. Патону, В. М. Корецькому, Б. М. Бабію, А. П. Таранову, З. К. Симороту за їхню титанічну діяльність.

29 серпня 1969 р. Бюро Відділення економіки, історії, філософії і права затвердило перший склад Вченої ради Інституту. До неї увійшли: В. М. Корецький (голова вченої ради), Б. М. Бабій і А. П. Таранов (заступники голови), З. К. Симорот (вчений секретар), а також члени вченої ради – завідувачі відділів І. П. Лановенко та В. М. Терлецький, старші наукові співробітники – Ц. В. Боцян (Бичкова), В. Є. Бражников, Т. М. Лісниченко, Ф. А. Лопушанський, Є. Ф. Мельник, М. К. Михайловський, Є. О. Монастирський, В. В. Мрига, Я. Г. Плясун, Л. Л. Потарикіна, І. М. Разнатовський, О. Я. Светлов, Є. А. Тихонова, Н. М. Ульянова.

Зі створенням Інституту було вжито заходів, спрямованих на розвиток колективних засад керівництва установою – подальше вдосконалення його структури. У 1972 році Інститут поповнився ще одним доктором наук – В. В. Цветковим – відомим організатором вищої освіти і науки в республіці. Цього ж року відділ проблем державного і господарського управління був реорганізований і на його базі утворені два відділи: проблем політичної організації радянського суспільства (завідувач – А. П. Таранов); політико-правових проблем управління (завідувач – В. В. Цветков). На початку 70-х років у Інституті було шість відділів.

У 1972 р. В. В. Цветкова обрано членом-кореспондентом, а Б. М. Бабія – академіком АН УРСР. У 1974 р. відбулися зміни в керівництві Інституту. Директором Інституту став академік Б. М. Бабій, а В. М. Корецький обраний почесним директором Інституту, водночас він залишався керівником відділу міжнародного права та порівняльного правознавства. У листопаді наступного року Інститут отримав нове приміщення на вулиці Героїв Революції, 4 (тепер – вул. Трьохсвятительська).

Корпус, в якому розмістився Інститут, споруджено за проектом архітектора Є. Ф. Єрмакова в неоросійському стилі. Будівля прикрашена аркою, двома ризалітами, великими колонами з капітелями, стилізованими під романський стиль, а також карнизми, рустикою, фільонками, трикутниками тощо. До 1930-х рр. ризаліти піднімалися вище даху і вінчалися аркою. Він гарно вписався в загальний ансамбль будівлі Михайлівського золотоверхого монастиря і панораму вулиці⁴. Цьому сприяли духовна й природна аура Володимирської гірки, культура і естетика цих місць. У будинку свого часу зупинялася відома українська письменниця Марко Вовчок, а в роки Другої світової війни тут діяла Українська спілка письменників на чолі з Оленою Телігою. Можна стверджувати, що ці славетні сторінки історії та фактори значною мірою визначили майбутній розвиток, успіхи та здобутки Інституту.

У період директорства Б. М. Бабія (1974–1988 рр.) Інститут неодноразово зазнавав реорганізації й оптимізації його структури. Зміни, що відбувалися, були спрямовані на чіткішу організацію діяльності установи і підвищення рівня та практичних результатів наукових досліджень. Були уточнені назви відділів, їх кількість збільшилася до восьми.

У 1976 р. відбулася зміна заступника директора з наукової роботи. Ним був призначений к. ю. н. Г. О. Мурашин.

Станом на 1977 р. у Інституті діяли відділи: теорії та історії держави і права (завідувач – Б. М. Бабій); проблем радянського будівництва (завідувач – В. М. Терлецький); проблем державного (конституційного) будівництва (завідувач – А. П. Таранов); державно-правових проблем управління народним господарством (завідувач – В. В. Цветков); кримінально-правових і кримінологічних проблем попередження правопорушень (завідувач – О. Я. Светлов); міжнародного права і порівняльного правознавства (завідувач – В. М. Корецький).

У 1978 р. відділ проблем державного (конституційного) права став називатися відділом конституційного права і вдосконалення законодавства. З лютого 1979 р. після захисту докторської дисертації відділ проблем радянського будівництва очолив Ю. С. Шемшученко. У 1982 р. на базі двох відділів – конституційного права і вдосконалення законодавства та проблем радянського будівництва – утворені три відділи: конституційного права і радянського будівництва (завідувач – к. ю. н. Г. О. Мурашин); проблем вдосконалення законодавства, цивільного і трудового права (завідувач – к. ю. н. А. Р. Мацюк); правових проблем сільського господарства і охорони навколишнього середовища (завідувач – д. ю. н. Ю. С. Шемшученко). Того ж року відділ кримінально-правових і кримінологічних проблем попередження правопорушень став називатися відділом кримінально-правових і кримінологічних проблем.

У 1982 р. відділ теорії та історії держави і права реорганізований й на його базі утворено два відділи: теорії держави і права (завідувач – д. ю. н. М. І. Козюбра) та історії держави і права (завідувач – Б. М. Бабій). Згодом завідувачем останнього затвердили д. філос. н. О. М. Мироненка. Останній створювався з метою наукового і організаційного забезпечення підготовки видання «Теорія держави і права Української РСР» та інших досліджень історико-правового характеру. Станом на 1984 р. в Інституті працювало 80 наукових співробітників. Кількість наукових відділів збільшилася до восьми.

Інститут посилював і розвивав наукові зв'язки з юридичними вишами республіки, юридичними факультетами провідних університетів, науково-дослідними установами Білорусії, Казахстану, Молдавії, Узбекистану, Азербайджану та науковими установами східно-, центрально- та південноєвропейських країн та їхніми провідними вишами. Однак залізна завіса, що розділила Європу, не сприяла розвитку міжнародних наукових зв'язків у сфері держави і права із західними науковими установами.

Зросли вплив і допомога Інституту органам державної влади республіки. Збільшилася кількість наукових пропозицій і рекомендацій за наслідками наукових досліджень. Зокрема, до цих органів були надіслані наукові записки, що стосувалися підготовки Зводу законів УРСР, підвищення ефективності державного управління, діяльності місцевих Рад та їх виконавчо-розпоряд-

чих органів, удосконалення адміністративного, житлового, аграрного, екологічного законодавства, правового виховання населення тощо.

Інститут здійснював у цей період значну роботу щодо популяризації юридичних знань. Був підготовлений і кілька разів перевидавався «Юридичний довідник для населення». У 1974 р. побачив світ «Юридичний словник» за редакцією Б. М. Бабія, В. М. Корецького та В. В. Цветкова.

Розпочатий у другій половині 70-х років конституційний процес був спрямований на підготовку союзної та республіканської конституцій «розвинутого соціалізму». Це спонукало Інститут та його науковців до участі у підготовці нової Конституції УРСР. Були створені Секретаріат та робочі групи за напрямками з підготовки Основного Закону республіки. Директор Інституту Б. М. Бабій став членом Секретаріату з підготовки Конституції УРСР. Він, а також В. С. Бражников, І. П. Бутко, А. П. Таранов і В. М. Терлецький очолювали робочі групи з підготовки Конституції. В. С. Бражников, М. Ф. Селівон, І. А. Тимченко були членами Комісії апарату Президії Верховної Ради УРСР з вивчення і узагальнення пропозицій і зауважень, які надійшли під час всенародного обговорення проекту Конституції УРСР.

Ухвалена 1978 р. Конституція УРСР повторювала всі основні положення Конституції СРСР 1977 р., з незначними відмінностями у тексті преамбули та формулюванні окремих статей. Конституційний процес позитивно вплинув на розвиток конституційно-правових досліджень, конституційної теорії, створення теоретичної основи для майбутніх досліджень щодо розвитку конституційного права. Протягом подальших п'яти років видані монографії: «Конституція СРСР: зміцнення правової основи державного і суспільного життя» за ред. Б. М. Бабія (1983), «Удосконалення радянського законодавства на основі Конституції СРСР» за ред. Б. М. Бабія (1982), Л. Т. Кривенко «Конституція СРСР: розвиток законодавчої діяльності Верховних Рад союзних республік» (1982), «Удосконалення апарату державного управління: конституційний аспект» за ред. В. В. Цветкова (1982), А. П. Таранова «Конституція загальнонародної держави» (1980), Г. І. Чангулі «Конституційні принципи кримінального судочинства зарубіжних соціалістичних держав» (1981), Ю. І. Нипорка «Конституційні взаємовідносини президента і Конгресу США в галузі зовнішньої політики» (1979) та ін. З прийняттям Конституції УРСР у Інституті було чимало зроблено для підготовки до видання Зводу законів УРСР. Найбільший внесок у цю справу зробили З. К. Симорот, І. А. Тимченко, Я. М. Шевченко.

Новий етап і рівень у розвитку конституційно-правових досліджень спонукав керівництво Інституту у 1978 р. до перейменування відділу та його нової назви проблем державного права і вдосконалення законодавства.

Становлення і розвиток наукової конституціоналістики в Інституті пов'язане з іменем А. П. Таранова – видатного вченого-правознавця, який заслуговує на звання класика вітчизняної юридичної науки. Він висунув і обґрунтував значні вимоги до правового регулювання суспільних відносин як важливого засобу впливу держави на соціально-політичні процеси. Вчений став

одним із першопрохідців у вивченні і теоретичному осмисленні проблем конституційного права та державного будівництва.

У царині інтересів А. П. Таранова були історія та теорія Конституції УРСР, питання її юридичної природи й основних принципів, розвиток конституційного законодавства та вдосконалення державності, проблеми конституційного процесу та політичної системи суспільства, механізму реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, організації та функціонування державної влади тощо. Він був талановитим вченим, лідером науки конституційного права в республіці. А. П. Таранов був заслуженим діячем науки Української РСР, лауреатом Державної премії УРСР.

У 1980 році академіку В. М. Корецькому, вченому-правознавцю зі світовим ім'ям виповнилося 90 років. За великі заслуги перед юридичною наукою та активну громадську, політичну та активну міжнародно-правову діяльність він був удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. Це був безпрецедентний випадок в історії союзної правової науки.

Коло наукових інтересів В. М. Корецького – доволі широке. Він досліджував питання загальних принципів права в міжнародному праві, проблеми основних прав і обов'язків держав, міжнародно-правової суб'єктності України, суверенітету, морського права, кодифікації і прогресивного розвитку сучасного міжнародного права, визначення поняття агресії, діяльності ООН та її органів, Статуту ООН і Статуту Міжнародного суду та ін.

Уже тоді В. М. Корецький був визнаний видатним науковим організатором науки і освіти СРСР. Його здібності зреалізовані насамперед у системі Академії наук України. Він був членом Президії Академії наук УРСР.

Він вів активну міжнародну діяльність: брав участь у підготовці Паризької мирної конференції (1946 р.), був членом делегації УРСР на сесіях Генеральної Асамблеї ООН у 1946–1947 рр., 1948 р., радником представника СРСР у Раді Безпеки ООН (1946 р.). В. М. Корецький входив до складу Комітету ООН з прогресивного розвитку міжнародного права (1947 р.), Комісії міжнародного права ООН (1947–1951 рр.), був членом Комісії з прав людини ООН та першим заступником її голови (1947–1949 рр.). Брав участь у розробленні Загальної декларації прав людини. До нас дійшли власноручні помітки В. М. Корецького на проєкті Декларації. У 1960 р. Генеральна Асамблея і Рада Безпеки ООН обрали В. М. Корецького членом Міжнародного суду ООН у Гаазі, а в 1968–1970 рр. – його віцепрезидентом⁵.

Володимир Михайлович був почесним членом Індійського товариства міжнародного права (з 1960 р.), дійсним членом (з 1977 р.), а потім почесним членом (з 1983 р.) Інституту міжнародного права (м. Гент, Бельгія); академіком Мексиканської академії міжнародного права (з 1968 р.); членом-кореспондентом Аргентинської асоціації міжнародного права (з 1971 р.).

В. М. Корецький помер у 1984 р. Його ім'я вписане золотими літерами в історію Інституту. У 1990 р. постановою Ради Міністрів УРСР Інституту держави і права АН УРСР було присвоєно ім'я В. М. Корецького. Постанову підписав голова Ради Міністрів УРСР В. А. Масол.

Зусиллями Інституту, що носить ім'я видатного вченого-правознавця В. М. Корецького з 1990 р., видано три томи його вибраних наукових праць та бібліографічний довідник.

Ім'я академіка В. М. Корецького носить вулиця в його рідному місті Дніпрі. Міжнародний правничий конкурс імені В. М. Корецького, що проводиться з 2008 р. у столиці спільно з Міністерством юстиції України та Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України, став невід'ємною складовою юридичного життя України.

13 травня 2019 р. на будинку по вул. Богдана Хмельницького, 42, де у 1949–1984 рр. жив і працював видатний вчений-правознавець, урочисто відкрито меморіальну дошку з його зображенням.

За десять років після отримання установою нового статусу співробітники Інституту підготували та видали десятки монографій.

У 1981 р. інститутський двотомник «Історія держави і права Української РСР» був відзначений Державною премією УРСР у галузі науки і техніки (відповід. ред. – Б. М. Бабій, співавтори – В. М. Терлецький, А. П. Таранов, Л. Л. Потарикіна, В. В. Мрига, В. Є. Бражников та ін.).

До процесів перебудови в СРСР у середині 80-х років Інститут держави і права АН УРСР підійшов дієздатною установою, здатною вирішувати складні наукові проблеми, з численним сформованим колективом і солідним науковим доробком. Кількість наукових відділів на цей час зросла вже до восьми. Це було великою заслугою другого директора Інституту Б. М. Бабія, академіка НАН України та Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки. Він віддано служив Інституту та юридичній науці, був членом Президії АН УРСР, академіком-секретарем Відділення історії, філософії і права. З 1988 року і до смерті працював радником Президії АН України. Б. М. Бабій досліджував проблеми історії держави і права України, зокрема, юридичні аспекти української радянської державності, діяльності місцевих органів влади, історії правничих досліджень в Україні. Дбав про розвиток української правничої мови, став натхненником видання словника української юридичної термінології, яке і досі не втратило свого значення. Борис Мусійович був організатором фундаментальних наукових досліджень і автором понад 300 індивідуальних наукових праць. Він особисто багато зробив, щоб Інститут став не лише флагманом юридичної науки України, а й однією з найавторитетніших наукових установ всієї союзної держави.

Під керівництвом Б. М. Бабія в Інституті значно розширилися дослідження теоретичних, методологічних, конституційних та управлінських проблем, зміцнилися зв'язки з практикою державного будівництва.

Він неодноразово представляв інтереси України на багатьох міжнародних форумах під егідою ООН і ЮНЕСКО, був членом Політичної палати Третейського суду в Гаазі, Комісії України у справах ЮНЕСКО та багатьох інших авторитетних організацій.

Борис Мусійович, звісно, був людиною свого часу. На його наукову творчість справила істотний вплив тодішня партійна ідеологія. Водночас його наукова спадщина в галузі історії держави і права не втратила своєї, зокрема, фактологічної цінності й нині. Крім того, невтомна діяльність академіка істотно сприяла розвитку і Інституту, і гуманітарних академічних досліджень загалом.

Водночас у епоху «розвинутого соціалізму» Інститут працював у системі комуністичних орієнтирів, безпосередньо перебував під впливом партійних органів, надмірної політизації та ідеологізації правознавчих наукових досліджень. Це не могло не відбитися на результатах науково-правових досліджень у державно-правовій сфері. Частині наукових праць були притаманні коментаторство, схоластика, поверховість, дублювання і некритичне ставлення до суперечностей у сфері державно-правових відносин. Але навіть за цих складних для свободи наукової творчості часів було те, що не втратило свого значення і цінності.

Демократизація та перебудова, розпочаті в середині 80-х років у СРСР, позитивно вплинули на процеси наукостворення загалом і правознавства зокрема. За часом це збіглося зі зміною директора Інституту. У січні 1988 р. Ю. С. Шемшученко обраний членом-кореспондентом АН УРСР за спеціальністю «Право». 12 жовтня 1988 р. Президія АН УРСР затвердила його на посаді директора Інституту.

Новим керівництвом Інституту розроблена система заходів для перебудови його наукової діяльності на основі переосмислення ідеологічних стереотипів і догм у галузі держави і права, що дісталися у спадок від часів командно-адміністративної системи. Відповідно до цього по-новому були визначені пріоритетні напрями наукових досліджень: актуальні проблеми державно-правової науки; розвиток політичної системи суспільства; сучасні тенденції розвитку державно-правової системи іноземних країн; міжнародно-правові аспекти забезпечення миру і міжнародної безпеки; вивчення, опис і публікація історико-правових джерел. Відповідно під ці напрями була реформована і структура Інституту. В Інституті діяли 9 відділів, які отримали такі назви: проблем організації громадянського суспільства, держави і теорії права; проблем законотворчості; історико-політологічних досліджень держави і права України; конституційного права і місцевого самоврядування; державно-правових проблем управління; цивільного, трудового права; правових проблем екології і аграрного права; кримінально-правових і кримінологічних проблем; міжнародного права.

У середині 80-х років у складі відділів з'явилися науково-дослідні сектори, що свідчило про посилення оптимізації наукових досліджень і багатопланову діяльність наукових відділів. Першим було створено сектор, який згодом отримав назву теорії права і порівняльного правознавства (керівник – В. В. Оксамитний), у січні 1986 р. – сектор правових проблем науково-технічного прогресу (керівник – В. Б. Авер'янов), у жовтні 1986 р. – сектор проблем удосконалення організації і діяльності рад народних депутатів

(керівник – І. П. Бутко). Згодом останній сектор став називатися сектором проблем місцевого самоврядування. Цього ж року було визнано за недоцільне подальше існування сектору проблем науково-технічного прогресу. Також була створена Лабораторія соціологічних державно-правових досліджень та інформації.

З метою посилення координації наукових досліджень між відділами у 1990 р. з провідних вчених Інституту на громадських засадах було утворено дві наукові ради – «Проблеми правової держави, захисту і забезпечення прав особи» і «Проблеми сучасної політичної системи, господарського механізму і управління». Демократизація та бурхливий розвиток політичного життя сприяли створенню політичних партій і громадських організацій. Інститут активно включився в дослідження політичної системи. 14 жовтня 1985 р. була створена Українська асоціація політичних наук, яку очолив директор Інституту, академік Б. М. Бабій. Базовою установою організації асоціації став Інститут держави і права АН УРСР. Асоціація своєю чергою декларувала завдання сприяти розвитку наукових досліджень проблем політичних інститутів, процесів та відносин.

Нова епоха в діяльності Інституту розпочалася з ухвалення у 1990 р. Декларації про державний суверенітет України та у 1991 р. – Акта проголошення незалежності України. Відбулися істотні зміни в підходах до дослідження державно-правової проблематики. Відтоді відповідні державно-правові явища почали розглядатися як явища суверенної, незалежної України, з власною політичною та правовими системами.

З урахуванням цього наукові дослідження Інституту держави і права імені В. М. Корецького АН (а з 1995 р. – НАН) України були скориговані на створення юридичної наукової бази для становлення і розвитку Української суверенної держави, національної правової системи, здійснення правової, конституційної, судово-правової, економічної та інших реформ.

Пріоритетними напрямками фундаментальних наукових досліджень Інституту з середини 1990-х років стали: проблеми державотворення і правотворення в Україні: теорія, історія, практика; правові проблеми демократизації суспільних відносин і формування громадянського суспільства та утвердження і реалізація прав та свобод людини; теоретичні і прикладні проблеми розвитку правової системи України; Україна в системі сучасного міжнародного правопорядку та європейської інтеграції: теорія і практика; проблеми енциклопедичних юридичних досліджень, філософії і соціології права. Зазначені напрями зберігалися незмінними фактично до 2014 р. Результатами цих досліджень стали монографічні роботи, енциклопедичні видання, статті, наукові доповіді та інша наукова продукція. Уже через два роки після відновлення незалежності України Інститут виступив з ініціативою про підготовку та видання Юридичної енциклопедії. Автором ідеї створення енциклопедії був д. ю. н., професор В. Ф. Сіренко. 8 вересня 1993 р. Президія НАН ухвалила постанову «Про підготовку фундаментальної Юридичної енциклопедії». 22 лютого 1996 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про

державну підтримку видання Юридичної енциклопедії» у формі державного замовлення. Підготовка шеститомного видання Юридичної енциклопедії стала одним з пріоритетних напрямів наукової діяльності Інституту і тривала протягом 1998–2004 рр. Був створений авторський колектив з відомих вчених Інституту та всієї України під керівництвом директора Інституту академіка Ю. С. Шемшученка, який став відповідальним редактором видання. Робота над Юридичною енциклопедією тривала дванадцять років і знаменувала собою якісний прорив у енциклопедичній справі в галузі держави і права. Подібного видання не існує і дотепер на всьому пострадянському просторі.

Згодом перелік енциклопедичних видань поповнився «Малою енциклопедією етнодержавознавства» (1996 р.) за ред. Ю. І. Римаренка, «Політичним енциклопедичним словником» (1997 та 2004 рр.) за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна та В. П. Горбатенка.

Незважаючи на глибoku соціально-економічну та політичну кризи, тотальне недофінансування науки в першій половині 90-х років, кризи виплати заробітної платні науковцям, зусилля співробітників Інституту, крім підготовки енциклопедичних видань, були спрямовані на дослідження актуальних проблем розвитку держави і права України, пов'язаних зі здійсненням глибоких політичних і соціально-економічних реформ та початком інтеграції України до євроатлантичних структур, міжнародно-правових аспектів. Цьому сприяли проведені в Інституті структурні зміни та кадрові призначення. У структурі Інституту відмовилися від нечисленних наукових секторів. Були уточнені назви наукових відділів Інституту: проблем організації громадянського суспільства, держави і права (з 1990 р. – відділ теорії держави і права (завідувач – В. Ф. Сіренко); історико-політологічних досліджень держави і права України (завідувач – О. М. Мироненко); конституційного права, місцевого самоврядування та проблем законотворчості (завідувач – В. Ф. Погорілко); цивільного і трудового права (завідувачка – Я. М. Шевченко); державно-правових проблем управління (завідувач – В. Б. Авер'янов); правових проблем екологічного і аграрного права (завідувач – Ю. С. Шемшученко); кримінально-правових і кримінологічних проблем (завідувач – О. Я. Светлов); міжнародного права (завідувач – В. Н. Денисов).

У 1998 р. відбулося чергове уточнення назви відділів: відділ теорії держави і права (в. о. завідувача – С. В. Бобровник у 1998–2000 рр., а у 2000–2005 рр. – в. о. завідувача – О. В. Зайчук), у 2006 р. відділ очолила Н. М. Оніщенко); відділ історико-політологічних досліджень держави і права України (завідувач – І. Б. Усенко); відділ конституційного права та місцевого самоврядування (завідувач – В. Ф. Погорілко до 2006 р., а з 2006 р. – завідувач – Ю. С. Шемшученко); відділ проблем державного управління та адміністративного права (завідувачі – В. Ф. Сіренко у 1989–1990 рр., а після нього – В. Б. Авер'янов); відділ проблем аграрного, земельного та екологічного права (завідувач – Ю. С. Шемшученко); відділ проблем цивільного, трудового і підприємницького права (завідувачі – А. Р. Мацюк, з 1989 р. – Я. М. Шевченко); відділ проблем кримінального права, кримінології та

судоустрою (завідувач – О. Я. Светлов, а з 1999 р. – завідувач О. М. Костенко); відділ міжнародного права та порівняльного правознавства (завідувач – В. Н. Денисов). До структурних підрозділів Інституту в цей період належали також Міжнародний центр космічного права (з 1988 р. в Інституті почали здійснюватися космічно-правові дослідження), Центр банківського права, Центр організаційного і науково-методичного забезпечення підготовки Юридичної енциклопедії, Юридичний консалтинговий центр. Відбулися зміни і серед заступників директора Інституту. В 1993 р. заступником директора був призначений к. ю. н. В. П. Нагребельний, а у 2001 р. ще одним заступником був призначений д. ю. н., член-кореспондент НАПрН України В. Ф. Погорілко. Член-кореспондент НАН України, академік НАПрН України В. В. Цветков був призначений радником дирекції Інституту після того, як добровільно склав повноваження завідувача відділу 1989 року. За період керівництва відділом В. В. Цветковим був створений доволі численний і потужний колектив науковців різних поколінь, які своїми достатньо відомими в країні працями з організаційно-правових проблем державного управління сформували комплекс фундаментальних і прикладних знань, який отримав визнання в Україні як провідна наукова школа В. В. Цветкова.

Дослідження здійснювалися за трьома напрямками, які охоплювали, зокрема, проблематику: 1) теорії і практики удосконалення державного управління; 2) правового регулювання державного управління у сфері господарювання; 3) організаційно-правового забезпечення науково-технічного розвитку країни.

Фундаментальні праці, як і чимало індивідуальних монографій, підготовлені у відділі у 70–80-х роках минулого століття, визнані базовою складовою теоретико-методологічної підготовки сучасного покоління дослідників проблематики державного управління та адміністративного права в Україні.

Проведені організаційні заходи сприяли позитивним змінам у характері наукових досліджень Інституту. Цей період був позначений дослідженням проблем правової держави і громадянського суспільства, було поглиблено вивчення питань демократії, прав і свобод людини, законодавчої діяльності. Ряд праць стосувалися державного управління та діяльності представницьких органів, питань аграрного і екологічного права, судово-правової реформи і боротьби зі злочинністю, міжнародного права в контексті нового політичного мислення, історико-правової проблематики. З-під пера провідних вчених Інституту В. Б. Авер'янова, В. І. Акуленка, В. Д. Бабкіна, О. Ф. Висоцького, В. Н. Денисова, О. М. Костенка, І. О. Кресіної, О. В. Кресіна, Є. Б. Кубка, І. П. Лановенка, Н. Р. Малишевої, О. М. Мироненка, А. А. Музики, М. В. Оніщука, В. Ф. Погорілка, Ю. І. Римаренка, В. М. Селіванова, В. І. Семчика, В. Ф. Сіренка, О. В. Скрипнюка, В. І. Тимошенко, І. Б. Усенка, В. В. Цветкова, Ю. С. Шемшученка вийшли ґрунтовні індивідуальні та/або колективні монографії. Серед колективних монографій, які заслуговують на особливу увагу, слід виділити: «Законодавство: проблеми ефективності» за

ред. В. Ф. Сіренка, «Вступ до теорії державно-правової організації соціальних систем» за ред. Є. Б. Кубка, «Апарат державного управління: теорія і практика» за ред. В. Ф. Сіренка, «Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи» за ред. В. В. Цветкова, «Право власності в Україні» за ред. Я. М. Шевченко, «Аграрне законодавство України: проблеми ефективності» за ред. В. І. Семчика, «Економіко-правові питання екології» за ред. Ю. С. Шемшученка, Н. Р. Малишевої, «Микола Прокопович Василенко» за ред. І. Б. Усенка, «Юридична наука і освіта» та «Академічна юридична думка» за ред. Ю. С. Шемшученка, «Реалізація міжнародних норм у внутрішньому праві» за ред. В. Н. Денисова, «Суверенітет України і міжнародне право» за ред. В. Н. Денисова, В. І. Євінтова та ін.

Помітним явищем у науковому юридичному житті стало започаткування нового наукового напрямку досліджень у зазначений період з проблем правової держави і громадянського суспільства. Були видані монографії: В. І. Тимошенко «Правова держава (теоретико-методологічне дослідження)», О. В. Скрипнюка «Теоретико-методологічні засади формування та розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні» (1995 р.), «Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення» за ред. В. Ф. Сіренка (1997), О. В. Скрипнюка «Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики» (2000).

Важливим ще одним новим напрямом досліджень у Інституті стає етнодержавознавство. Як наслідок проведених досліджень побачили світ монографії: «Національний розвій України: проблеми і перспективи» (1995), «Національне буття у контексті державотворення: початки етнодержавознавства» (1996), «Націоналізм як суспільний феномен» (1997), «Українське державотворення: невитребуваний потенціал» (1997), «Світова та вітчизняна етнодержавницька думка» (1997), «Міграційні процеси в сучасному світі» (1997).

У 1990-х роках посилилася увага науковців до підготовки та видання довідкової літератури. Були опубліковані «Юридичний довідник підприємця» (1982) та «Юридичний словник-довідник» (1996), «Політологічний словник» (1997), «Власність громадян. Юридичний довідник» (1997), «Правова охорона культурних цінностей. Міжнародні документи і законодавство України» (1997), «Національні процеси в Україні: історія і сучасність» у 2-х т., «Етніонаціональна історія України в документах і матеріалах». Вип. 1 (1997), «Ядерне законодавство України» (1998).

У 90-х роках у Інституті започатковано видання серії «Пам'ятки політико-правової культури України». У цій серії були опубліковані: «Зібрання малоросійських прав 1807 р.» (1993), «Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.» (1993), «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1997) та ін.

Вчені Інституту брали активну участь у державотворчому процесі. Вони були причетні до розроблення тексту Декларації про державний суверенітет України (1990 р.), проекту Загальної концепції правової реформи в Україні 1996 р., а потім – проекту Конституції України 1996 р. В Інституті були роз-

роблені й надіслані до відповідних державних органів наукова концепція і власний проект Конституції України. Серед тих, хто працював і частина з них натеper працює в Інституті, активними учасниками конституційного процесу, які були причетними до розробки конституційних положень, слід назвати В. Б. Авер'янова, І. П. Бутка, Л. Т. Кривенко, В. Ф. Погорілка, О. В. Скрипнюка, І. А. Тимченка, В. М. Шаповала, Ю. С. Шемшученка. Директор Інституту Ю. С. Шемшученко був членом Конституційної комісії Верховної Ради України, а В. Б. Авер'янов, І. П. Бутка, Л. Т. Кривенко і В. Ф. Погорілка входили до складу офіційних робочих груп із підготовки проекту Конституції. І. Б. Усенко взяв участь у остаточному термінологічному редагуванні тексту Конституції. За участь у розробці та підготовці до прийняття Основного Закону України В. Б. Авер'янова та В. В. Погорілка в 1996 р. було відзначено державними нагородами, О. В. Скрипнюк отримав Подяку Президента України «За вагомий внесок у розвиток українського конституціоналізму», а в 1997 р. – звання «Заслужений юрист України».

Після прийняття Конституції науковці Інституту працювали над «Концепцією адміністративної реформи в Україні» (1996–1998 рр.), «Кодексом основних правил поведінки державного службовця в Україні» (1997–1999 рр.). В Інституті підготовлені Наукові засади концепції розвитку законодавства України. Я. М. Шевченко входила до складу робочої групи з підготовки нової редакції Цивільного кодексу України, а О. Я. Светлов – Кримінального кодексу України. Науковці З. К. Симорот, Н. М. Хуторян, С. В. Дріжчана, А. Ю. Бабаскін підготували концепцію нового Кодексу України про працю, і взяли участь у розробленні цього Кодексу.

Конституційний процес середини 1990-х років стимулював проведення конституційно-правових досліджень. Вийшла ціла серія наукових видань науковців Інституту: В. Ф. Погорілка «Нова Конституція України. Огляд та коментарі», монографія О. В. Скрипнюка «Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики її реалізації», «Україна: конституційний процес і перспективи країни. Біла книга державної політики», В. М. Шаповала «Конституційні аспекти країн світу», «Конституція і виконавча влада», О. В. Кресіна «Конституція об'єднаної Європи», серія брошур «Нова Конституція України». Вчені Інституту є співавторами «Коментаря до Конституції України» та фундаментального видання «Конституція України. Науково-практичний коментар».

У першому десятилітті незалежної України започаткована активна співпраця з державними і господарськими органами. Були встановлені тісні зв'язки співробітництва з Верховною Радою України, Президентом України і Кабінетом Міністрів України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством юстиції України, Міністерством освіти і науки України, Конституційним Судом України, Верховним Судом України, Генеральною прокуратурою України, іншими правоохоронними органами, Київською міською радою. Співробітники Інституту активно працювали в наукових і науково-консультативних радах та їх комісіях при відповідних державних органах. З 1995 р. при

Інституті діє Рада наукових експертиз, яку очолив В. І. Семчик, яка надавала і надає науково-експертні висновки на проекти законів.

До 1993 р. Інститут був єдиною науковою установою юридичного профілю в Україні. У 1993 р. Інститут спільно з Харківською юридичною академією імені Ярослава Мудрого виступив ініціатором створення Академії правових наук України (нині – Національна академія правових наук України) як державної наукової правової установи. Академіками – засновниками НАПрН України від Інституту були академіки НАН України Б. М. Бабій, Ю. С. Шемшученко, члени-кореспонденти НАН України В. І. Семчик і В. В. Цветков. У цей же час академіки НАПрН України були обрані: В. В. Цветков – академіком – секретарем Відділення державно-правових наук міжнародного права НАПрН України, а академік НАПрН України Ю. С. Шемшученко – академіком – секретарем Відділення екологічного, господарського та аграрного права.

У 1995 р. В. В. Сіренко обраний академіком НАПрН України, а в 1997 р. він став членом-кореспондентом НАН України. У 1993 р. членами-кореспондентами НАПрН України від Інституту були обрані Є. Б. Кубко, Л. Т. Кривенко, Н. М. Мироненко, О. М. Мироненко, Г. О. Мурашин, В. Н. Лановенко; у 1994 р. – О. Я. Светлов; у 1996 р. – В. Н. Денисов, А. П. Таранов, Я. М. Шевченко; у 1999 р. О. В. Скрипнюк обраний членом-кореспондентом Національної академії педагогічних наук України.

Важливим напрямом діяльності Інституту в 1990-х роках стала підготовка наукових кадрів через аспірантуру, докторантуру та інститут здобувача. В Інституті навчалися понад 50 громадян України та іноземців, понад 70 осіб було прикріплено для підготовки та захисту дисертацій. Було створено та діяли спеціалізовані вчені ради.

У 1996 р. створена та розпочала свою діяльність Вища школа права при Інституті. Цей новий заклад вищої освіти з підготовки фахівців-юристів разом з Інститутом створили єдиний науково-навчальний комплекс, заснований на інтеграції юридичної науки і освіти.

Заснування Вищої школи права при Інституті спонукало до ще одного напряму діяльності. У другій половині 1990-х років розпочалася підготовка і видання підручників і навчальних посібників для юридичних закладів вищої освіти. Побачили світ одностомні і двостомні академічні курси з провідних галузей права.

Наполеглива науково-дослідницька і науково-методична робота науковців Інституту неодноразово удостоювалася академічних премій і нагород. У 80-х роках ХХ ст. лауреатами премії імені Д. З. Мануїльського були Г. Ю. Бувайлик – за цикл праць «Правове регулювання міжнародних економічних відносин» (1980); В. В. Цветков, В. Ф. Сіренко, В. Б. Авер'янов – з питань теорії і практики державного управління (1985). У 1991 р. премію АН УРСР імені Д. З. Мануїльського також отримали Ю. С. Шемшученко і Н. Р. Малишева – за цикл робіт з правових проблем охорони навколишнього середовища.

Премії НАН України імені М. П. Василенка були удостоєні: В. Н. Денисов і В. І. Свінтов – за цикл робіт «Міжнародне право і світовий порядок: пошук моделей правового розвитку» (1992); І. Б. Усенко – за цикл робіт «Юридичні аспекти історії Всеукраїнської академії наук» (1994); О. М. Костенко – за цикл робіт «Закон і злочин (соціопсихологічні дослідження)» (1995); Ю. І. Римаренко – за цикл робіт «Етнодержавознавство: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія і практика» (1996); Ю. С. Шемшученко, К. А. Вислобоков – за видання пам'ятки українського права «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1997).

Інститут гідно пройшов випробування початку 1990-х років через системне недофінансування та наростив свій науковий і кадровий потенціал. Значною мірою цьому сприяли структурні зміни. Головними структурними одиницями Інституту стали відділи: теорії держави і права; історико-правових досліджень; конституційного права і місцевого самоврядування; проблем державного управління та адміністративного права; проблем цивільного і трудового права та підприємництва; проблем аграрного, земельного і екологічного права; проблем кримінального права, кримінології та судоустрою; міжнародного права та порівняльного правознавства.

До початку Другого тисячоліття Інститут під керівництвом третього директора – академіка Ю.С. Шемшученка став провідною науковою правознавчою установою, широко відомою своїми здобутками як в Україні, так і за її межами. Він є сучасним, багатофункціональним Інститутом у галузі держави і права в системі Національної академії наук України, яка здійснює науково-аналітичну діяльність, фундаментальні та прикладні дослідження, науково-експертну діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів, міжнародну наукову діяльність у галузі держави і права.

Внесок Інституту в розвиток української юридичної думки і практики державно-правового будівництва незаперечний. І хоча в першій чверті ХХІ ст. потужну діяльність розгорнули Національна академія правових наук України, Інститут законодавства Верховної Ради України (тепер – Дослідницька служба Верховної Ради України), Державне підприємство «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України», Інститут залишається флагманом академічної юридичної науки.

Загальний результат наукової діяльності Інституту зумовлений успіхами у роботі усіх його відділів та інших структурних одиниць. У зазначений період у структурі Інституту працювали відділи теорії держави і права (завідувач – академік НАПрН України Н. М. Оніщенко з 2006 р.); історико-правових досліджень (завідувач – професор І. Б. Усенко); конституційного права і місцевого самоврядування (завідувачі – член-кореспондент НАН України В. Ф. Погорілко, а з 2006 р. – академік НАН України Ю. С. Шемшученко); проблем цивільного, трудового та підприємницького права (завідувачки: з 1989 р. академік НАПрН України Я. М. Шевченко, а у

2013–2020 рр. – член-кореспондент НАПрН України Н. М. Хуторян); проблем міжнародного права і порівняльного правознавства (завідувач – член-кореспондент НАПрН України В. Н. Денисов); проблем державного управління та адміністративного права (завідувачка у 2010–2022 рр. – член-кореспондент НАПрН України О. Ф. Андрійко); проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права (відділу з такою назвою передували існування відділів проблем сільського господарства і охорони навколишнього середовища (до 2015 р. завідувач відділу – член-кореспондент НАН України В. І. Семчик) та проблем аграрного, земельного та екологічного права. У зв'язку з розвитком космічно-правових досліджень президент НАН України Б. Є. Патон ініціював створення у 2012 р. відділу космічного права, який очолила академік НАПрНУ Н. Р. Малишева. Завідувачі: до 2006 р. – академік НАН України Ю. С. Шемшученко, з 2006–2012 рр. – член-кореспондент НАН України В. І. Семчик, у 2013–2023 рр. – академік НАПрН Н. Р. Малишева); проблем кримінального права, кримінології та судоустрою (завідувач – академік НАПрН України О. М. Костенко до 2022 р.). У 2002 р. було створено відділ правових проблем політології (завідувачка – член-кореспондент НАПрН України О. І. Кресіна). Крім того, у складі чи при Інституті на 2009 р. діяли 8 центрів та Рада по координації фундаментальних правових досліджень НАН України (керівник – Ю. С. Шемшученко). Справжньою лабораторією перевірки наукових ідей на практичну їх реалізацію в державно-правовому будівництві стали методологічні семінари, започатковані наприкінці 90-х – на початку ХХІ ст. за загальною назвою «Юридична наука і суспільство: проблеми теорії і практики». З доповідями на цих семінарах виступали і виступають відомі державні діячі, науковці, зокрема, заступники Голови Верховної Ради України, народні депутати України, міністри юстиції і закордонних справ України, Голова Верховного Суду України, академіки НАН України В. К. Мамутов, О. С. Оніщенко, Ю. С. Шемшученко, члени-кореспонденти НАН України В. Ф. Погорілко, О. Л. Копиленко, академіки НАПрН України О. В. Скрипнюк, Я. М. Шевченко, інші відомі науковці, відповідальні працівники органів державної влади.

Ключові положення методологічних семінарів лягли в основу майбутніх досліджень у всіх сферах проблем держави і права. В Інституті протягом перших двох десятиліть ХХІ ст. були підготовлені і видані фундаментальні праці: «В. М. Корецький. Вибрані праці» в 3-х т., головний редактор В. Н. Денисов (1985–2015 рр.); «Антологія української юридичної думки» в 10-ти т., ред. Ю. С. Шемшученко (2002–2005); «Космічне законодавство країн світу» за ред. Н. Р. Малишевої та Ю. С. Шемшученка (2001–2006, англ. і рос. мовами); «Василенко Микола Прокопович. Вибрані праці» в 3-х т., відповід. ред. Ю. С. Шемшученко та І. Б. Усенко (2006–2008); «Великий енциклопедичний юридичний словник» за ред. Ю. С. Шемшученка (2002, 2012); «Енциклопедія цивільного права України» за ред. Я. М. Шевченко (2008); «Політичний енциклопедичний словник» за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна та В. П. Горбатенка (2004); «Енциклопедія міжнародного

права», співголови ред. колегії – Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (2014–2019); «Політична система України: сучасні проблеми розвитку громадянського суспільства і держави» у 2-х т. за ред. О. В. Скрипнюка (2010); а також спільно з Національною академією правових наук України «Правова система України: історія, стан та перспективи» у 5-ти т., голова ред. ради – В. Я. Тацій (2008); «Правова доктрина України» у 5-ти т., голова ред. ради – В. Я. Тацій (2013).

З 2016 р. спільно з Національною академією правових наук України, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого Інститут готує та видає «Велику українську юридичну енциклопедію» у 20-ти т. (до 2024 р. видано 17 томів).

У 2017 р. в Інституті започатковано п'ятитомне монографічне видання «Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації» за ред. О. В. Скрипнюка та Ю. С. Шемшученка (до 2024 р. вийшло 3 томи).

Зазначений період позначений виданням десятків фундаментальних колективних монографій. Найважливішими серед яких є: «Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи» (2001), «Становлення та розвиток цивільних і трудових правовідносин у сучасній Україні» (2001), «Правові засади державної етнопонаціональної політики в Україні» (2001), «Правова система: проблеми теорії» (2002), «Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин» (2002), «Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми» (2003), «Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти» (2003), «Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики» (2003), «Інститут імпичменту: порівняльний політико-правовий аналіз» (2004), «Демократія і регіональна еліта: політико-правові проблеми влади у столиці України» (2005), «Європейська інтеграція України: політико-правові проблеми» (2005), «Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні» (2006), «Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України» (2006), «Порівняльне правознавство в системі юридичних наук: проблеми методології» (2006), «Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії» (2007), «Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту» (2007), «Видатні компаративісти: творчий шлях, ідеї, праці» (2007), «Етнопонаціональний вимір глобалізаційних викликів для України» (2008), «Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві» (2008), «Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи в Україні» (2008), «Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості» (2008), «Антологія української компаративістики ХІХ–ХХ століть» (2008), «Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу» (2008), «Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії» (2008), «Порівняльне правознавство: правові системи світу» (2008), «Політико-

правові проблеми адміністративно-територіальної реформи в Україні» (2009), «Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми» (2009), «Міжнародне судочинство» (2009), «Дія права: інтегративний аспект» (2010), «В. Б. Авер'янов. Вибрані наукові праці» (2010), «Демократичні засади державного управління та адміністративне право» (2010), «Джерела конституційного права України» (2010), «Влада в Україні: шляхи до ефективності» (2010), «Реформування адміністративно-територіального устрою: український та зарубіжний досвід» (2011), «Правові механізми забезпечення соціальної легітиматії суспільно-політичних перетворень в Україні» (2011), «Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення» (2011), «Правове забезпечення державного суверенітету в Україні» (2011), «Правові форми політичної відповідальності: аналіз зарубіжного досвіду та висновки для України» (2012), «Теорія і практика конституціоналізації національних систем права та законодавства: український досвід» (2012), «Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння» (2013), «Система органів виконавчої влади: правові проблеми вдосконалення організації та діяльності» (2013), «Громадський контроль діяльності органів публічної влади» (2013), «Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства» (2013), «Принцип рівності в праві: теорія та практика» (2014), «Теоретичні проблеми розвитку конституційного законодавства України на сучасному етапі» (2014), «Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції» (2015), «Політико-правові засади трансформації партійної системи України» (2016) та ін.

Крім зазначеного корпусу фундаментальних видань, у досліджуваній період вийшов цілий ряд індивідуальних монографій: О. В. Кресіна «Політико-правова спадщина української політичної еміграції першої половини XVIII століття» (2002), К. О. Савчука «Міжнародно-правові погляди академіка В. Є. Грабаря» (2003), А. Я. Мельника «Правонаступництво України щодо міжнародних договорів СРСР» (2005), О. В. Кресіна «Порівняльне правознавство: вітчизняні та зарубіжні спеціалізовані центри, дослідження і видання» (2005), О. В. Скрипнюка «Демократія і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика)» (2006), Н. М. Пархоменко «Джерела права: проблеми теорії та методології» (2008), О. І. Мельничук «Міжнародно-правовий статус всесвітньої культурної і природної спадщини» (2008), О. В. Скрипнюка «Курс сучасного конституційного права України. Академічне видання» (2009), С. О. Мельник «Односторонні акти держав в сучасному міжнародному праві» (2011), В. І. Акуленка «Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України» (2013), О. І. Ющика «Діалектика права» в 2-х кн. (2013).

У зазначених монографіях набули глибокого опрацювання та висвітлення проблеми державотворення і правотворення; розвитку демократії, формування правової, соціальної держави; утвердження прав і свобод людини; теоретичні і практичні проблеми реалізації Конституції України; конституційного

процесу і вдосконалення національного законодавства; теоретичні та прикладні проблеми розвитку правової та політичної систем; європейської інтеграції України та її місця в сучасному міжнародному правопорядку; історико-правові проблеми української державності; порівняльно-правознавчі філософсько-правові проблеми та ін.

Наукова діяльність Інституту, його колективу отримали високу оцінку держави, суспільства та наукового співтовариства. У 2005 р. Юридична енциклопедія в 6-ти т. отримала Державну премію України у галузі науки і техніки. Серед відзначених були провідні вчені Інституту: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов, В. П. Горбатенко, О. М. Мироненко, В. Ф. Погорілко, В. І. Семчик, В. П. Нагребельний, І. Б. Усенко. Такої ж премії була удостоєна видана за участю Інституту 6-томна Енциклопедія етнокультурознавства. За інші наукові видання лауреатами Державної премії України у галузі науки і техніки стали наші співробітники Н. Р. Малишева, Н. М. Оніщенко та В. І. Олещенко.

Лауреатами іменної премії в галузі держави і права імені М. П. Василенка Національної академії наук відзначена ціла когорта науковців Інституту: Н. М. Хуторян – за цикл праць «Проблеми розвитку цивільного і трудового права в умовах формування ринкових відносин» (2000); О. В. Скрипнюк, М. І. Ставнійчук, В. Ф. Погорілко – за цикл робіт «Проблеми становлення та розвитку правової держави в Україні» (2002); Н. М. Оніщенко – за цикл робіт «Правова система і парламентаризм в Україні: проблеми становлення і розвитку» (2004); В. І. Семчик, П. Ф. Кулінич, О. І. Ющик – за цикл праць «Теоретичні проблеми аграрної і земельної реформи та законодавчого процесу в Україні» (2006); В. П. Горбатенко – за цикл праць «Проблеми і перспективи політико-правового розвитку України» (2008); Н. М. Пархоменко – за цикл робіт «Проблеми розвитку матеріального і процесуального права» (2011); О. О. Кваша – за цикл робіт «Проблеми дослідження кримінології в Україні» (2013); В. І. Акуленко, М. М. Шумило – за цикл праць «Забезпечення ефективності реалізації законодавства України: проблеми теорії і практики» (2017); О. І. Кресіна – за цикл робіт «Порівняльно-правова картина світу: діалектика розвитку» (2019); Т. І. Бондарук, О. М. Стойко, В. А. Явір – за цикл робіт «Правові та політичні засади державотворчих і націєтворчих процесів в Україні» (2022). Багато вчених Інституту удостоєні академічної премії імені Ярослава Мудрого. Серед них – О. Ф. Андрійко, О. М. Костенко, І. О. Кресіна, Є. Б. Кубко, П. Ф. Кулінич, Н. Р. Малишева, В. П. Нагребельний, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, В. Ф. Сіренко, О. В. Скрипнюк, Ю. С. Шемшученко та ін. Також наукової академічної премії імені Святого Володимира удостоєні Н. Р. Малишева та О. В. Скрипнюк. Премії Президента України для молодих вчених удостоєний к. ю. н. С. О. Сунегін за цикл наукових праць «Моральні засади правомірної поведінки» (2019).

Важливим напрямом діяльності Інституту стала науково-освітня робота. Вища школа права, яка згодом була перетворена на Київський інститут права НАН України, об'єктивно висувала завдання забезпечення високого рівня

навчального процесу та підготовки висококваліфікованих фахівців-юристів. Йдеться насамперед про створення науково-методичної літератури. Започаткований процес написання і видання підручників у другій половині 90-х років був успішно продовжений у першій чверті ХХІ ст. Результатом плідної наукової діяльності співробітників Інституту стала поява одностомних та двостомних підручників з різних галузей права. Йдеться, зокрема, про праці: О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс» (2010); В. Ф. Погорілка, В. Л. Федоренка «Конституційне право України. Академічний курс», т. 1 (2006); «Земельне право України. Академічний курс» за ред. В. І. Семчика (2001); «Трудове право України. Академічний курс» за ред. Н. М. Хуторян (2004); «Адміністративне право України. Академічний курс» у 2-х т. за ред. В. Б. Авер'янова (2004–2005); «Екологічне право України. Академічний курс» за ред. Ю. С. Шемшученка (2005, 2008); «Теорія держави і права. Академічний курс» за ред. О. В. Зайчука і Н. М. Оніщенко (2006); «Цивільне право України. Академічний курс» у 2-х т. за ред. Я. М. Шевченко (2007); «Конституційне право України. Академічний курс», т. 2, за ред. Ю. С. Шемшученка, (2008 р.); «Правова політологія. Академічний курс» за ред. О. І. Кресіної (2021); підручник Ю. С. Шемшученка «Космічне право» (2012), а також навчальний посібник для магістрів права «Правові системи сучасності» – відповід. ред. Ю. С. Шемшученка (2012). Кілька видань витримав підручник «Основи правознавства» за ред. І. Б. Усенка для загальноосвітніх начальних закладів та ін.

2000-ті роки стали важливим етапом у зміцненні кадрового наукового потенціалу Інституту. В Інституті з'явилася нова генерація перспективних вчених: докторів юридичних і політичних наук та докторів наук з державного управління: О. Ф. Андрійко, В. О. Антонов, А. Ю. Бабаскін, О. В. Батанов, Д. О. Беззубов, С. В. Бобровник, З. М. Бурик, Д. В. Бусуйок, В. П. Горбатенко, З. А. Загиней-Заболотенко, О. В. Зайчук, Я. Ф. Жовнірчик, О. В. Епель, Н. В. Камінська, О. О. Кваша, А. А. Коваленко, І. О. Кресіна, О. В. Кресін, С. О. Короед, А. Р. Крусян, Є. Б. Кубко, В. С. Куйбіда, О. В. Кукуруз, П. Ф. Кулинич, І. М. Кучеренко, І. А. Куян, Л. О. Макаренко, Н. Р. Малишева, О. В. Марцеляк, А. Р. Мацюк, В. В. Оксамитний, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. І. Пархоменко-Куцевіл, А. М. Подоляка, С. В. Прилуцький, А. І. Ріпенко, Я. В. Сімутіна, О. В. Скрипнюк, О. М. Стойко, Л. Г. Фалалеева, Н. М. Хуторян, М. М. Шумило, О. І. Ющик, В. А. Явір та ін. Згодом представники цього покоління очолять відділи, центри, сектори, стануть керівниками установи. Своїми дослідженнями вони збагатили юридичну науку і отримали визнання наукового юридичного співтовариства, держави і суспільства.

У 2000-х роках науковці Інституту В. Б. Авер'янов (2010), О. В. Зайчук (2004), О. М. Костенко (2008), Н. М. Малишева (2008), О. В. Скрипнюк (2004), Н. М. Оніщенко (2014), Я. М. Шевченко (2000) були обрані дійсними членами (академіками) НАПрН України, а О. Ф. Андрійко (2004), І. О. Кресіна (2009), П. Ф. Кулинич (2017), В. П. Нагребельний (2002), Н. М. Пархоменко

(2020), Ю. І. Римаренко (2000), Н. М. Хуторян (2008) – членами-кореспондентами НАПрН України. О. В. Скрипнюк у 2017 р. обраний почесним академіком Національної академії педагогічних наук України. У 2021 р. Н. М. Пархоменко також було обрано членом-кореспондентом Національної академії наук України.

Згодом наші співробітники очоляють керівні та структурні підрозділи Національної академії правових наук України: 2023 р. О. В. Скрипнюк обраний віцепрезидентом НАПрН України, Н. М. Оніщенко очолює Відділення теорії та історії держави і права НАПрН України. О. В. Скрипнюк, Н. М. Оніщенко і Ю. С. Шемшученко також обрані членами Президії НАПрН України.

Наші академіки і члени-кореспонденти очолюють Координаційні бюро НАПрН України: О. В. Скрипнюк – з проблем конституційного права; Н. М. Пархоменко – з проблем теорії держави і права; Ю. С. Шемшученко – з проблем охорони навколишнього середовища; П. Ф. Кулинич – з проблем аграрного права.

Одним із найважливіших пріоритетних напрямів діяльності Інституту є науково-експертна і науково-консультативна робота. Рада правових експертів, яку очолює член-кореспондент НАН України Н. М. Пархоменко, щороку проводить близько півтори сотні експертиз та надає науково-правові висновки на запити Верховної Ради України, Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств, юридичних та фізичних осіб. За період незалежності України Інститут підготував близько 2500 висновків на законопроекти та інші запити від органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Науково-практична, творча діяльність Інституту базується на глибокому вивченні практики реалізації чинного законодавства, співпраці з державними та господарськими органами. Йдеться про тісну співпрацю і прикладну спрямованість наукового пошуку та впровадження результатів наукових досліджень у державно-правову практику. Інститут має тісні зв'язки з Верховною Радою України та її комітетами, Офісом Президента України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством юстиції України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством науки і освіти України, Національною поліцією, Конституційним Судом України, Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора України, Службою безпеки України, Вищим господарським судом, Вищим адміністративним судом, іншими правоохоронними органами, Київською міською радою, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Співробітники Інституту є членами Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України (О. В. Батанов, О. О. Кваша, О. М. Костенко, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк), Науково-консультативної ради Конституційного Суду України (О. В. Скрипнюк, О. В. Батанов, О. В. Кресін, А. Р. Крусян, П. Ф. Кулинич, О. В. Марцеляк, Н. М. Оніщенко, М. І. Сірий, Ю. С. Шемшученко), Науково-консультативної ради Верховного Суду

(О. О. Кваша, П. Ф. Кулинич, Н. М. Оніщенко, Я. В. Сімутіна, О. В. Скрипнюк); науково-методичних рад міністерств, відомств, позаштатними консультантами комітетів Верховної Ради України. Вони очолюють відповідні ради та комісії. О. В. Скрипнюк є заступником голови Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, у 2021, 2024 рр. – голова Комісії для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України. У свій час третій директор Інституту Ю. С. Шемшученко очолював Комісію з питань громадянства при Президентові України.

Для органів державної влади науковці Інституту готують наукові та науково-аналітичні матеріали. Інститут за роки незалежності України підготував та надіслав до відповідних органів понад 350 науково-аналітичних записок, пропозицій і рекомендацій з питань удосконалення чинного законодавства і практики його застосування, з різних проблем державотворення та правотворення в Україні.

Уваги заслуговує активна участь науковців установи в конституційному процесі після 1996 р. У 2000 р. Ю. С. Шемшученка було затверджено членом Комісії з підготовки змін до Конституції України та інших законопроектів. У 2008 р. відповідно до Указу Президента України від 27 грудня 2007 р. «Про Національну конституційну раду» вчені Інституту долучилися до процесу оновлення чинної Конституції України. До складу Конституційної ради увійшли В. Б. Авер'янов, В. Ф. Сіренко та Ю. С. Шемшученко, а до складу групи радників – М. І. Сірий. Зі створенням Конституційної Асамблеї у 2012 р. (Указ Президента України від 17 травня 2012 р.) до її складу були залучені співробітники, які працювали в Інституті або натепер працюють у нашій установі: О. М. Костенко, А. Р. Крусян, Є. Б. Кубко, Н. М. Пархоменко, В. Ф. Сіренко, О. В. Скрипнюк, Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Ю. С. Шемшученка було обрано заступником голови Конституційної Асамблеї (Асамблею очолив перший президент незалежної України Л. М. Кравчук), а О. В. Скрипнюка – головою Комісії Конституційної Асамблеї з основ конституційного ладу та внесення змін до Конституції України. На базі Інституту діяв методологічний семінар «Сучасний конституційний процес в Україні: питання теорії і практики», який очолив автор цих рядків, а також була підготовлена Концепція внесення змін до Конституції України в частині основ конституційного ладу. Співробітники Інституту зробили вагомий внесок в оновлення Конституції України та підготовку проекту оновленого Основного Закону.

Наступний етап конституційного процесу був пов'язаний з діяльністю Конституційної комісії (2015–2019 рр.), членом якої був Ю. С. Шемшученко. Проблема оновлення Конституції є актуальною і сьогодні. Підтвердженням цього є створення Комісії з питань правової реформи, до складу якої входить О. В. Батанов.

Вагомою була і є участь науковців Інституту в законопроектній діяльності, починаючи з часів підготовки та відновлення державної незалежності

України. Першою ластівкою в цьому стала участь науковців Інституту в розробці Декларації про державний суверенітет України, проекту Закону «Про економічну самостійність Української РСР», згодом був розроблений проект Конституції незалежної України. До скарбнички законотворчої та нормопроектної діяльності Інституту належать розроблені Концепція нової Конституції УРСР (1990), Концепція оновлення Конституції України, Концепція адміністративної реформи в Україні (реформи публічної адміністрації), Концепція реформи державного регулювання науково-технічної політики в Україні, Загальна концепція правової реформи в Україні, Концепція державної політики з питань прав людини, Концепція адміністративної реформи в Україні, Концепція реформи адміністративного права України, Наукова концепція Адміністративно-процедурного кодексу, Концепція державної етнонаціональної політики України, Концепція моделі адміністративно-територіального устрою України та ін. Також в Інституті була розроблена Стратегія розвитку законодавства про державну службу.

Співробітники Інституту є активними учасниками розробки проектів законів. Зокрема, ними були розроблені законопроекти: «Про вибори Президента України» (В. І. Олещенко, В. Ф. Погорілко та ін.), «Про Кабінет Міністрів України» (В. Б. Авер'янов, В. І. Олещенко, Ю. С. Шемшученко), «Про вибори народних депутатів України» (В. І. Олещенко, М. І. Ставнійчук та ін.), «Про Конституційний Суд України» (Л. Т. Кривенко, Г. І. Чангулі, Г. О. Мурашин), «Про центральні органи виконавчої влади» (В. Б. Авер'янов), «Про державну службу» (В. І. Олещенко, В. Б. Авер'янов, М. О. Пухтинський), «Про громадянство» (В. І. Олещенко, П. Ф. Чалий), «Про основи державної регіональної політики» (В. І. Олещенко, О. В. Батанов та ін.), «Про Службу безпеки України» (І. Б. Усенко), «Про судоустрій» (В. Ф. Сіренко), «Про прокуратуру» (О. М. Костенко), «Про власність» (Я. М. Шевченко, І. М. Кучеренко), «Про господарські товариства» (І. М. Кучеренко), «Про малий бізнес» (Г. В. Єременко, І. М. Кучеренко), «Про захист прав споживачів» (Я. М. Шевченко, І. М. Кучеренко, М. В. Венецька), «Про інтелектуальну власність» (Я. М. Шевченко, М. В. Венецька), «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади» (В. Б. Авер'янов), «Про охорону навколишнього природного середовища» (Ю. С. Шемшученко, Н. Р. Малишева, В. І. Олещенко та ін.), «Про сільськогосподарську кооперацію» (В. І. Семчик), «Про фермерське господарство» (П. Ф. Кулинич), «Про захист конституційних прав громадян на землю» (П. Ф. Кулинич), «Про охорону земель» (П. Ф. Кулинич), «Про ринок земель» (П. Ф. Кулинич), «Про реабілітацію жертв репресій» (Г. І. Чангулі), «Про міліцію» (О. Я. Светлов), «Про організаційно-правові заходи боротьби з організованою злочинністю» (О. Я. Светлов, О. М. Костенко, А. Й. Міллер), «Про адвокатуру» (Г. І. Чангулі), «Про оперативну-розшукову діяльність» (М. І. Сірий, Г. І. Чангулі), «Про профілактику злочинів» (Ф. А. Лопушанський), «Про звернення громадян» (В. Б. Авер'янов), «Про науково-технічну політику» (Ю. С. Шемшученко, В. Ф. Сіренко, В. В. Цветков), «Про енергозбереження» (Ю. С. Шемшученко,

В. І. Олещенко, С. А. Плачкова та ін.), «Про боротьбу з корупцією (О. М. Костенко), «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (О. М. Костенко), «Про державну таємницю» (І. Б. Усенко), «Про національний архівний фонд і архівні установи» (І. Б. Усенко), «Про охорону атмосферного повітря» (Н. Р. Малишева, В. В. Костицький, В. І. Олещенко та ін.), «Про мисливське господарство і полювання» (Ю. С. Шемшученко, Н. Р. Малишева, В. І. Олещенко), «Про питну воду» (Н. Р. Малишева, В. І. Олещенко та ін.), «Про профспілки» (Г. О. Мурашин), «Про столицю України – місто-герой Київ» (Г. О. Мурашин, М. О. Пухтинський та ін.), «Про підприємництво» (В. П. Нагребельний та ін.), «Про господарські товариства» (В. П. Нагребельний та ін.), «Про акціонерні товариства» (В. П. Нагребельний, Ю. С. Шемшученко та ін.), «Про наукову і науково-технічну експертизу» (Ю. С. Шемшученко, В. П. Нагребельний та ін.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (Ю. С. Шемшученко, В. П. Нагребельний, В. І. Олещенко та ін.) та багато інших законопроектів.

Велику увагу науковці приділяли розробленню кодексів. До найважливіших серед них слід назвати: Адміністративно-процесуальний кодекс України, Кодекс про адміністративні проступки, Земельний кодекс України, Бюджетний кодекс України, Митний кодекс України, Господарський кодекс України, Водний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс законів про працю України, Адміністративно-процедурний кодекс, Кодекс основних правил поведінки державних службовців, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України та ін. До доробку наших співробітників належить і участь в підготовці Основ законодавства України про охорону здоров'я.

За роки незалежності України Інститут став школою підготовки висококваліфікованих кадрів – політичних діячів та управлінців загальнодержавного рівня. Співробітники Інституту обіймали і натеper обіймають високі посади. Так, В. Ф. Сіренко обирався народним депутатом України (1998–2006 рр.), очолював Комітет з питань правової реформи; народним депутатом України нинішнього скликання від 2019 р. є О. Л. Копиленко; І. А. Тимченко та М. Ф. Селівон очолювали Конституційний Суд України; В. М. Селіванов працював секретарем Ради національної безпеки при Президенті України; М. В. Оніщук очолював Міністерство юстиції України; М. І. Козюбра, М. І. Корнієнко, О. М. Мироненко, І. А. Тимченко, В. М. Шаповал, С. С. Яценко були судьями Конституційного Суду України; в різні періоди О. В. Банчук, В. К. Забігайло, А. П. Заєць, Б. С. Стичинський були заступниками міністра юстиції; Надзвичайними і Повноважними полами працювали М. Ф. Селівон, В. К. Забігайло; І. П. Бутко та М. О. Пухтинський були головами Фонду місцевого самоврядування України при Президенті України.

Високі відповідальні посади в парламенті, Кабінеті Міністрів України, Адміністрації, Секретаріаті, Офісі Президента України, у різних міністерствах і відомствах обіймали й інші співробітники Інституту.

У межах держави наукове та науково-освітнє співробітництво Інституту здійснюється у різноманітних формах з юридичними науковими та закладами вищої освіти, юридичних факультетів університетів. Традиційно тісне співробітництво склалося з Національною академією правових наук України, Національною академією педагогічних наук України, Дослідницькою службою Верховної Ради України, Державним підприємством «Науково-дослідний інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України», Київським університетом права НАН України. Традиційно плідні творчі зв'язки Інститут розвиває з Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Національним університетом «Одеська юридична академія», Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, Українським державним університетом імені М. П. Драгоманова, Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана, Державним торговельно-економічним університетом (м. Київ), Сумським державним університетом, Ужгородським національним університетом, Національним університетом «Острозька академія», Таврійським національним університетом імені В. І. Вернадського, Інститутом міжнародних відносин КНУ та відомчими університетами, Національною академією оборони України, Національною академією Служби безпеки України, Харківським національним університетом внутрішніх справ України, Національною академією внутрішніх справ України, Хмельницьким університетом управління і права ім. Л. П. Юзькова та ін. Інститут також співпрацює з Київською православною богословською академією Православної церкви України. Співробітники Інституту були причетні до створення юридичних факультетів та заснування кафедр і завідування ними в Чернівецькому університеті імені Юрія Федьковича (академік Я. М. Шевченко), Національному університеті «Острозька академія» (академік О. В. Скрипнюк), Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана (д. ю. н. О. І. Ющик) та ін. Крім керування структурними підрозділами закладів вищої освіти співробітники Інституту працювали в них на професорських і доцентських посадах, читаючи лекційні курси, керуючи докторантами та аспірантами, виступаючи співавторами монографій, підручників, навчальних посібників та інших методичних матеріалів. Протягом тривалого часу Інститут залучає провідних науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти до підготовки монографічних та енциклопедичних видань Інституту. Традиційною формою нашого співробітництва стало проведення спільних полілогів, конференцій, круглих столів, симпозіумів.

Ось уже 30 років ефективною, системною формою співпраці юридичної науки і освіти, їх інтеграції є взаємодія Інституту з Київським університетом права НАН України. Створена при Інституті його попередниця – Вища школа права – стала стартовою площадкою для зародження інтеграційних процесів академічної юридичної науки і вищої юридичної освіти під егідою наукової установи. Директор Інституту академік Ю. С. Шемшученко очолив новостворений начальний заклад, ставши його ректором, провідні фахівці – доктори та кандидати наук стали організаторами – завідувачами кафедр та забезпечили здійснення навчального процесу: викладання нормативних курсів, проведення семінарських занять, керівництво курсовими та дипломними роботами, спільну підготовку видання наукової та методичної літератури. Вдалим проектом було спільне наукове періодичне видання «Часопис Київського університету права» (гол. ред. – Ю. С. Шемшученко).

Одним із ключових напрямів діяльності Інституту є розвиток міжнародних наукових зв'язків та співробітництво в галузі держави і права з іноземними науковими інститутами, центрами та університетами. Це співробітництво є важливим елементом забезпечення ґрунтовності і практичної значущості наукових досліджень, широке вивчення і використання зарубіжного досвіду для практики державно-правового будівництва. Основи міжнародного співробітництва були закладені ще В. М. Корецьким, який користувався високим визнанням на Заході.

Серед країн, з інституціями яких Інститут має тісні зв'язки, слід назвати США, Німеччину, Францію, Угорщину, Туреччину, Казахстан, Італію, Швейцарію, Грецію, Грузію, Чехію, а також юридичні науково-освітні центри США, які мають широке континентальне розгалуження. Якщо говорити конкретно про наших партнерів, то ними є Польська академія наук і мистецтв, Інститут правових досліджень ПАН, Асоціація суддів Вірменії, Грузії, Естонії, України, Казахстану та Польщі, Інститут порівняльного правознавства у Парижі, Інститут Пуатьє (Франція), Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. Липинського (США), фракійський університет імені Демокрита, Афі́нський національний університет імені Каподістрія (Греція). У нас тісне співробітництво з представництвом Ради Європи та Офісом ОБСЄ в Україні, Фондом ім. К. Скубішевського (Польща).

Найчастіше це співробітництво полягає в проведенні міжнародних конференцій в Інституті та участю наших науковців у наукових форумах за кордоном. Традиційними стали спільні українсько-польські, українсько-польсько-угорські форуми. Провідні наші науковці є керівниками та учасниками спільних наукових проєктів. Співробітники Інституту проходять стажування в зарубіжних університетах. Тільки в останні роки такі стажування проходили у Франції (А. М. Гурова), Швейцарії та Італії (О. В. Кресін), у Польщі (О. В. Кукуруз). Інститут спільно з польськими науковими інституціями видає журнал «Studia Politologica. Ucraina – Polonia». Співробітники Інституту читають лекції в зарубіжних університетах, є співавторами монографічних

видань. Визнані за кордоном наші науковці виступають експертами, членами міжнародних, континентальних та регіональних організацій. Так, Ю. С. Шемшученко був експертом Ради Європи з екологічного права, членом Міжнародного арбітражного суду, членом Комісії екологічного права Міжнародного союзу захисту природи; І. О. Кресіна працювала експертом Ради Європи від України з виконання Рамкової Конвенції Ради Європи про захист національних меншин; С. Б. Кубко – член міжнародної колегії адвокатів (ІВА), арбітр Стокгольмського міжнародного суду, експерт Комісії Європейського Союзу з правових питань (м. Брюссель); Н. Р. Малишева – міжнародний експерт ООН з питань освіти в галузі космічного простору, член Національного комітету МАБ ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та ін. Співробітники ООН неодноразово були членами делегацій на сесіях Генеральної Асамблеї ООН.

Основою нашого міжнародного співробітництва є меморандуми, договори про двостороннє співробітництво.

Одним із стратегічних напрямів діяльності Інституту є підготовка наукових кадрів через аспірантуру і докторантуру. Навчання аспірантів і підготовка молодих вчених розпочалася в Інституті з часів його створення. Згодом почали діяти докторантура та інститут здобувача (прикріплення для підготовки дисертацій). Серед аспірантів – громадяни як України, так інших країн. Особливо багато іноземців навчалися у 1980–1990-х роках. Як правило, це були громадяни соціалістичних країн Європи, Південно-Східної Азії та Африки. Навчання в аспірантурі та докторантурі тепер здійснюється на умовах бюджетного фінансування і на контрактній основі.

До реформування атестаційної системи в Інституті щороку навчалася в аспірантурі та докторантурі близько 140 осіб, ще 120 осіб готували дисертаційні дослідження через інститут здобувачів. Підготовка науковців здійснювалася за 10 спеціальностями з 12 існуючих в Номенклатурі спеціальностей у галузі юридичної науки. Атестацію аспірантів і докторантів здійснювали три докторські спеціалізовані вчені ради з юридичних наук та одна рада з політичних наук. Підготовка політологів науковців розпочалася після створення Відділу проблем правової політології. Щороку до 2017 р. у спецрадах Інституту захищалися 50–55 докторів і кандидатів юридичних і політичних наук. Підготовка наукових кадрів, нового покоління вчених – пріоритетна діяльність дирекції. Процесом підготовки молодих наукових кадрів опікується також Рада молодих вчених.

З 2016 р. розпочалося реформування системи підготовки та атестації наукових кадрів в Україні. В Інституті в цьому аспекті розпочався процес суттєвих змін. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. Інститут проводить ліцензійну освітню діяльність на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти ступеня доктора філософії: у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» з ліцензованим обсягом 80 осіб

(сертифікат акредитації № 3293 від 20.05.2022 р.); у галузі знань 29 «Міжнародні відносини» зі спеціальності 293 «Міжнародне право» з ліцензійним обсягом 13 осіб (сертифікат акредитації № 2353 від 04.10.2021 р.); у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія» та галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» з ліцензованим обсягом 23 особи.

Станом на 1 жовтня 2014 р. в Інституті навчається в аспірантурі 235 осіб, у докторантурі – 47 осіб. Захист докторів філософії в галузі «Право» здійснюється на засіданнях разових спеціалізованих вчених рад. Таких рад було утворено у 2023 р. – 14, у 2024 – 19. Станом на 15 вересня 2024 р. у цих радах було захищено за новою системою 33 доктори філософії.

В Інституті успішно здійснюється підготовка докторів наук за 9 спеціальностями. В Інституті діє 4 докторські спецради: Д 26.236.03 за науковими спеціальностями: 12.001.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право»; 12.00.11 «Міжнародне право» (голова ради – О. В. Скрипнюк); Д 26.236.02 за науковими спеціальностями: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»; 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (голова ради – А. Ю. Бабаскін); Д 26.236.04 за науковими спеціальностями: 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право», 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» (голова ради – П. Ф. Кулинич).

Підготовка докторів наук та докторів філософії потребує створення видавничих умов для друкування їхніх наукових праць та наукового оприлюднення результатів досліджень. З цієї умовою при Інституті було створено видавництво наукової літератури «Юридична думка». В центрі уваги керівництва Інституту є організація періодичних видань. Інститут видає щорічник «Правова держава», збірник наукових праць «Держава і право», науково-практичний юридичний журнал «Альманах права», журнал «ScienceRise: juridical science». Інститут є засновником / співзасновником журналів «Право України», «Підприємництво, господарство і право», «Судова апеляція», «Порівняльно-правові дослідження», «Проблеми філософії права». Спільно з Київським університетом права НАН України видає «Часопис Київського університету права». Наукові співробітники, докторанти та аспіранти Інституту друкують статті у фахових виданнях Інституту, країни, які входять до бібліографічної та реферативної бази «Scopus», а також до міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International».

Науково-видавнича продукція установи – це монографічні наукові видання, аналітичні доповіді, енциклопедії, коментарі законодавства, підручники та посібники, словники, фахові наукові статті, збірники матеріалів наукових полілогів, конференцій, круглих столів, симпозіумів тощо.

Публічною формою наукової діяльності Інституту є організація та проведення міжнародних і національних полілогів, конференцій, круглих столів, семінарів. Щороку відбувається до 10 заходів. Міжнародні конференції проводяться за участю університетів і наукових центрів іноземних держав, міжнародних і національних фондів, представництва Ради Європи та Координатора проєктів Офісу ОБСЄ в Україні, інших континентальних, регіональних установ, включаючи структури ООН. Ці заходи відіграють велику роль у обговоренні та просуванні нових знань, їх ролі для суспільної практики. Підсумковим результатом проведених заходів, як правило, є видання збірників наукових доповідей та виступів науковців.

Револуція Гідності, анексія Криму та окупація південно-східних районів України ворогом, проголошення стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію поставили нові завдання перед наукою, юридичною зокрема. Інститут вжив заходів для оновлення напрямів науково-дослідницької діяльності. Вона була зосереджена на вирішенні нових актуальних проблем державно-правового та суспільного розвитку та стимулювала науково-дослідницьку діяльність, підготовку відповідних рекомендацій, аналітичних матеріалів для органів державної влади та місцевого самоврядування.

З цими процесами збіглися нові кадрові зміни в Інституті. У 2016 р. заступником директора Інституту з наукової роботи був призначений академік НАПрН України О. В. Скрипнюк. Головним завданням нового заступника була визначена підготовка Стратегії розвитку Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України на 2017–2022 та на період до 2027 року, реформування системи підготовки та атестації наукових кадрів, здійснення акредитації та ліцензування. Стратегія передбачала переозброєння її науково-дослідницької діяльності, здійснення ефективної кадрової політики, спрямованої на омолодження корпусу докторів наук, збільшення їх кількості в кожному відділі, структурні зміни в установі, модернізація її матеріальної бази, активізація міжнародного співробітництва в галузі держави і права, спрямованого на здійснення спільних наукових проєктів, забезпечення інтеграції академічної юридичної науки з західною.

Наукові проєкти, які виконував Інститут у цей період, були спрямовані на вирішення актуальних проблем державного розвитку. Серед найважливіших слід назвати такі наукові проєкти: «Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави», «Політико-правові механізми формування національної ідентичності населення Донбасу», «Міжнародно-правові аспекти захисту суверенітету та територіальної цілісності України», «Політичні та міжнародно-правові механізми деокупації та відновлення територіальної цілісності держави: світовий досвід і Україна», «Особливості міжнародно-правового захисту цивільного населення в сучасних збройних конфліктах», «Політико-правові засади миротворчої операції в Донбасі: світовий досвід для України», «Міжнародно-правові засади миротворчої діяльності міжнародних регіональних організацій у контексті відновлення територіальної цілісності України», «Відродження пост-

конфліктних територій: світовий досвід і Україна», «Модель етнонаціональної політики для реінтеграції Донбасу і Криму», «Правовий вимір інформаційної політики України в умовах глобальних викликів», «Правові засади забезпечення космічної діяльності від кіберзагроз» та ін.⁶

Ще одним важливим напрямом досліджень стали проблеми євроатлантичної інтеграції України. У цьому аспекті НДР слід назвати теми: «Правове забезпечення євроатлантичного курсу України», «Конституційно-правове забезпечення та європейські стандарти контролю у сфері діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування», «Проблеми забезпечення правопорядку засобами кримінальної юстиції (в контексті європейських стандартів)», «Проблеми гармонізації цивільного законодавства України із законодавством Європейського Союзу», «Реформа трудового і пенсійного законодавства в умовах європейської інтеграції України», «Правові засади убезпечення космічної діяльності від кіберзагроз» та ін. За результатами виконання зазначених наукових проєктів було видано близько 30 монографій, зокрема «Громадянське суспільство в Україні: сучасні виклики, стратегія модернізації», т. 3, «Конституційно-правові засади національної безпеки України», «Political games, або створення Державного бюро розслідувань в Україні», «Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт», «Правова ідеологія як засадничий принцип консолідації українського суспільства», «Вирішення територіальних спорів Міжнародним судом ООН: теорія і практика», «Зовнішні функції сучасної держави в умовах глобалізації: концептуально-конституційні аспекти», «Енциклопедія міжнародного права», т. 3 та ін.

У межах зазначених наукових проєктів проведені міжнародні та національні конференції та круглі столи: «Українська державність крізь призму часу», «Проблеми імплементації національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», «Застосування норм міжнародного права у внутрішньому правопорядку України», «Військове правосуддя в Україні: актуальні проблеми організації та здійснення», «Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення», «Загрози – виклики – шанси європейської безпеки», «Україна перед геополітичними викликами сьогодення», «Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми», «Права вимушених переселенців: забезпечення та захист (міжнародний та вітчизняний досвід)», «Відродження постконфліктних територій: світовий досвід і Україна».

Активною була робота над проєктами законів і підготовки змін до чинного законодавства, а також науково-експертна діяльність у цьому контексті.

Нашими науковцями були підготовлені: проєкт Стратегії національної безпеки України; Пропозиції щодо наукового супроводу вирішення загальнодержавних проблем, пов'язаних з військовими діями на Донбасі; Матеріали щодо необхідності ратифікації Другого протоколу до Гаазької конвенції 1954 р.; проєкти законів: «Про основи національної безпеки України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (щодо забезпечення етнополітич-

ної безпеки); «Про Раду національної безпеки і оборони України»; «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»; «Про внесення доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки»; «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»; «Про Національну поліцію»; «Про поліцію і поліцейську діяльність»; «Про заборону пропаганди символіки комуністичного режиму»; «Про правонаступництво України» щодо скасування дії актів СРСР на території України»; «Про внесення змін до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»; «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; «Про статус кримськотатарського народу в Україні»; «Про внесення змін до Закону України «Про національну гвардію України»; «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України»; «Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини в Україні» (щодо Урядового уповноваженого з питань етнонаціональної політики) та ін.

Крім того, з актуальних проблем державотворення, національної безпеки, захисту територіальної цілісності України в Інституті протягом 2014–2021 рр. було підготовлено близько 30 аналітичних доповідей, записок та інших матеріалів.

Наприкінці 2021 р. відбулася зміна директора Інституту. Академік Ю. С. Шемшученко, який керував Інститутом третину століття, був призначений радником Президії НАН України та радником дирекції Інституту. Він також залишився працювати завідувачем відділу конституційного права і місцевого самоврядування. В історію він увійшов як організатор української юридичної науки й освіти, громадський діяч.

Ю. С. Шемшученко є одним із академіків – засновників Національної академії правових наук України. Йому належать ідеї видання фундаментальних академічних юридичних видань: 10-томної «Антології української юридичної думки», 20-томної «Великої української юридичної енциклопедії» (видається з 2016 р.), 4-томного видання «Космічне законодавство країн світу» (2001–2006), 3-томної «Енциклопедії міжнародного права (2014–2019)», «Великого академічного юридичного словника» та ін. Під його керівництвом захищено понад 30 докторських і кандидатських дисертацій з юридичних наук. Його перу належить близько 900 наукових праць, зокрема близько 50 індивідуальних і колективних монографій з актуальних проблем екологічного і аграрного права, історії держави і права України, адміністративного та конституційного права.

Ю. С. Шемшученко є активним учасником міжнародно-правового співробітництва, брав участь у багатьох міжнародних наукових конференціях, інших форумах і сесіях Генеральної Асамблеї ООН. У 2013 р. вченого обрано Послом Миру.

Він є загальноновизнаним лідером української наукової школи права охорони навколишнього природного середовища (екологічного права).

Ю. С. Шемшученко багато зробив для підвищення ролі юристів у розбудові правової держави. Він був організатором і першим головою Спільки юристів України, сприяв діяльності Світового конгресу українських юристів.

Заслуги Ю. С. Шемшученка в науковій і практичній юридичній діяльності високо оцінені як в Україні, так і поза її межами. Він повним кавалером Ордена князя «Ярослава Мудрого» та відзначений іншими почесними державними нагородами, званнями та академічними науковими преміями.

Важливу роль у становленні та розвитку Інституту відіграли засновники та керівники наукових шкіл.

Новим директором було обрано автора цієї статті. У часі це збіглося з пандемією та початком широкомасштабної війни російської агресії проти України.

Нова суспільно-політична та соціально-економічна обстановка в країні, викликана війною, вимагала перебудови життя в Інституті, його модернізації. Відповідно до нових завдань були внесені зміни до Стратегії розвитку установи. Насамперед науково-дослідна тематика, за якою працювали відділи, була узгоджена з Міністерством оборони та внесені зміни до тем, які виконувалися, та нових тем, які відкривалися. В умовах протидії російській агресії така діяльність мала велике наукове і практичне значення, вона створювала політико-правові засади формування адекватної викликам часу державної політики в усіх сферах суспільного життя. Вжиті заходи щодо модернізації Інституту виявилися затребуваними державою і громадянським суспільством, креативними за законодавчими змінами і перспективними для розвитку науки й правозастосовної практики.

Нові завдання потребували кадрового посилення та вдосконалення структури установи.

На початку 2022 р. відбулися зміни в складі дирекції. Новим заступником директора з наукової роботи затверджена академік НАПрН України Н. М. Оніщенко, а член-кореспондент НАПрН України В. П. Нагребельний знову був призначений заступником на новий термін. Посаду вченого секретаря посіла д. ю. н., професор О. О. Кваша. Відбулися зміни і серед керівників відділів. Значну частину відділів очолили молоді, але вже відомі в галузі юридичної науки та юридичної практики науковці. Відділ проблем цивільного, трудового і підприємницького права очолив д. ю. н. А. Ю. Бабаскін (з 2020 р.); відділ теорії держави і права – член-кореспондент НАН України Н. М. Пархоменко (з 2022 р.); відділ проблем кримінального права, кримінології та судоустрою – д. ю. н. О. О. Кваша (з 2022 р.), а з 2023 р. – д. ю. н. З. А. Загиней-Заболотенко; відділ проблем державного управління та адміністративного права – д. н. з держ. управління Я. Ф. Жовнірчик (з 2023 р.); відділ проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права – член-кореспондент НАПрН України П. Ф. Кулинич; Відділ міжгалузевих і

правових порівняльних досліджень – академік НАПрН України О. В. Скрипнюк (з 2022 р.); відділ міжнародного права та права Європейського Союзу – академік НАПрН України Н. М. Оніщенко (з 2022 р.). З 2024 р. відділ конституційного права та муніципального права очолює академік НАПрН України О. В. Скрипнюк.

Під нові завдання були внесені зміни до структури установи. Були реорганізовані відділи: правових проблем політології, міжнародного права та порівняльного правознавства, конституційного права та місцевого самоврядування. На їх місці постали відділи з новими назвами: міжгалузевих порівняльних правових досліджень (у складі відділу створено сектор правових проблем політології, завідувачка сектору – д. політ. н. О. В. Кукуруз); міжнародного права та права Європейського Союзу; конституційного права та муніципального права (у складі відділу тепер є сектор правових проблем політичних інститутів і процесів, завідувачка сектору – д. політ. н. О. В. Кукуруз). Реформування системи підготовки та атестації наукових кадрів, збільшення кількості аспірантів і докторантів, здійснення освітнього процесу, проведення акредитації та ліцензування зумовили необхідність створення нового відділу – організації підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації (завідувачка – к. іст. н. А. О. Білоус).

На сьогодні в Інституті діє 8 наукових відділів: теорії держави і права; історико-правових досліджень; конституційного права та муніципального права; проблем цивільного, трудового і підприємницького права; проблем державного управління та адміністративного права; проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права; міжнародного права та права Європейського Союзу. Розширення дослідницького напряму досліджень, підготовка докторів філософії з публічного адміністрування та докторів наук з державного управління, збільшення кількості докторів наук з державного управління в перспективі приведе до створення відповідного сектору.

Гордістю Інституту є наукові школи, які сформувалися протягом його існування на засадах наступництва. До них належать: наукові школи теорії держави і права (Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко), історико-правових досліджень (І. Б. Усенко), конституційного права (О. В. Скрипнюк, Ю. С. Шемшученко, А. Р. Крусян), муніципального права (О. В. Батанов), цивільного права і цивільного процесу (А. Ю. Бабаскін, Г. П. Тимченко), трудового права (Я. В. Сімутіна), адміністративного права (О. Ф. Андрійко), державного управління (О. Ф. Андрійко, Я. Ф. Жовнірчик, В. С. Куйбіда), аграрного і земельного права (П. Ф. Кулинич), екологічного права (Ю. С. Шемшученко, Н. Р. Малишева, В. І. Олещенко), космічного права (Н. Р. Малишева, Ю. С. Шемшученко), кримінального права (О. М. Костенко, З. А. Загиней-Заболотенко), міжнародного права (В. І. Акуленко, Л. Г. Фалалєєва), правової політології (І. О. Кресіна, О. В. Кукуруз), порівняльного правознавства (О. В. Кресін). Біля витоків формування цих шкіл стояли видатні вчені, метри правової науки: В. М. Корецький, Б. М. Бабій,

В. В. Цветков, А. П. Таранов, В. І. Семчик, Ю. С. Шемшученко та багато ін. Їхню справу гідно продовжують їхні послідовники та учні.

До структури Інституту входять також 8 наукових центрів: Міжнародний центр космічного права, Центр банківського права і Центр енергетичного, ядерного та природоресурсного права, Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності, Центр місцевого самоврядування, Центр проблем гендерної політики, Центр теоретичних проблем законотворчості, Центр порівняльного правознавства.

Велику допомогу дирекції Інституту у вирішенні всіх найважливіших справ розвитку та діяльності установи надає Вчена рада (голова – О. В. Скрипнюк, вчений секретар з 2022 р. – д. ю. н. О. О. Кваша, з 2023 р. – вчений секретар д. ю. н. А. Р. Крусян, яка тепер є також вченим секретарем Інституту).

В Інституті діють Рада науково-правових експертиз (голова – Н. М. Пархоменко), Рада молодих вчених (голова – В. В. Ходош), працює наукова бібліотека. На базі Інституту діє рада із координації фундаментальних правових досліджень НАН України, Фонд імені В. М. Корецького та Фонд інституційного розвитку української науки.

У структурі Інституту також є відділи інформаційного і організаційного забезпечення та бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Новим напрямом наукової і відповідальної діяльності за останній період стала участь провідних науковців у підготовці проектів загальнонаціонального значення – Національних доповідей Національної академії наук України. Зокрема, це: «Україна: шлях до суспільної консолідації» (2017, 336 с., співавтори: О. В. Скрипнюк, О. Ф. Андрійко, О. В. Батанов, В. П. Горбатенко, О. М. Костенко, О. В. Кресін, Н. Л. Омельченко, Н. М. Оніщенко, О. М. Стойко, Ю. С. Шемшученко, В. А. Явір); «Українське суспільство: міграційні виміри» (2018, 322 с., співавтори: О. В. Скрипнюк, О. А. Банчук, О. І. Кресіна, Н. М. Пархоменко, К. О. Савчук, Я. В. Сімутіна, О. М. Стойко, Ю. С. Шемшученко, В. А. Явір); «Євроатлантичний вектор України» (2019, 328 с., співавтори: О. В. Скрипнюк, В. О. Антонов, І. О. Кресіна, Н. Л. Омельченко, К. О. Савчук, О. М. Стойко, Ю. С. Шемшученко, В. А. Явір); «Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності» (2020, 356 с., співавтори: О. В. Скрипнюк і К. О. Савчук); «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики і випередження загроз» (2022, 552 с., співавтори: О. В. Скрипнюк, О. В. Кресін, І. О. Кресіна, К. О. Савчук, В. М. Тарасюк, Ю. С. Шемшученко, В. А. Явір); «Збереження і розвиток України в умовах війни і миру» (2024, 218 с., співавтори: О. В. Скрипнюк, О. О. Кваша, А. Р. Крусян, О. М. Стойко).

За 75 років діяльності Інститут вражає своїми кількісними і якісними показниками. Про це, зокрема, свідчить той факт, що його науковими співробітниками було видано понад 880 монографій та 11 тисяч наукових статей у провідних виданнях України з актуальних проблем державотворення і правотворення.

Творчий потенціал Інституту сьогодні – це висококваліфіковані фахівці. В Інституті працює 27 докторів юридичних наук, 6 докторів політичних наук, 4 доктори з державного управління, 1 доктор педагогічних наук, 51 кандидат наук та 1 доктор філософії. У складі Інституту – 1 академік Національної академії наук України (Ю. С. Шемшученко) та 6 академіків Національної академії правових наук України (О. М. Костенко, Н. Р. Малишева, Н. М. Оніщенко, О. В. Скрипнюк, В. Ф. Сіренко, Ю. С. Шемшученко), 2 члени-кореспонденти Національної академії наук України (В. Ф. Сіренко, Н. М. Пархоменко) та 5 членів-кореспондентів Національної академії правових наук України (О. Ф. Андрійко, І. О. Кресіна, Є. Б. Кубко, П. Ф. Кулинич, В. П. Нагребельний); і почесний академік Національної академії педагогічних наук України (О. В. Скрипнюк).

Серед працівників Інституту – 7 заслужених діячів науки і техніки України (О. В. Батанов, В. П. Горбатенко, О. М. Костенко, І. О. Кресіна, П. Ф. Кулинич, В. Ф. Сіренко, Ю. С. Шемшученко) та 12 заслужених юристів України (О. Ф. Андрійко, О. О. Кваша, А. Р. Крусян, Є. Б. Кубко, Н. Р. Малишева, В. П. Нагребельний, В. І. Олещенко, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк, І. Б. Усенко, О. І. Ющик).

За сім з половиною десятиліть своєї діяльності Інститут зробив видатний внесок у розвиток української юридичної науки і академічної юридичної науки, зокрема у державотворчі та правотворчі процеси. Досягнуті ним успіхи тісно пов'язані з діяльністю усіх його структурних підрозділів, наукових шкіл, дирекції. Всі вони мають свою історію становлення, розвитку та свої творчі здобутки. До активів установи належить творчий доробок чотирьох поколінь науковців, який є теоретичним фундаментом побудови в Україні демократичної, правової держави і громадянського суспільства. Інститут завжди займав провідні позиції в українській юридичній науці. Попри всі проблеми, які сьогодні існують не тільки в розвитку Інституту, а й юридичної науки та всієї науки в Україні, Інститут є флагманом у відповідній сфері діяльності. На всіх етапах свого розвитку Інститут намагався сприяти впровадженню наукових засад у практику державно-правового будівництва. Це стосується практично всіх галузей.

У свій 75-річний ювілей Інститут виходить на нові старты та горизонти з інноваційними програмами наукових досліджень, зумовлених потребами конституційно-правової практики та соціально-політичних реалій, органічно поєднуючи науково-дослідну діяльність з підготовкою наукових кадрів – нового покоління науковців, забезпечуючи науково-правове та доктринальне супроводження правотворчої, правозастосовної, правоохоронної діяльності, активно співпрацюючи з органами державної влади та місцевого самоврядування, підвищуючи таким чином наукоємність їх функціонування. Широкомасштабна збройна агресія РФ проти суверенної України внесла свої корективи, поставивши нові завдання, пов'язані з воєнним станом та проблемами повоєнної відбудови України та прискороною інтеграцією нашої держави до ЄС, а в перспективі і до НАТО. Сьогодні наука як ніколи

орієнтована на практику, яка є споживачем її результатів та критерієм істинності наукових досягнень. Провідний центр української юридичної науки – Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України традиційно досліджує та ефективно вирішує ті правові питання, які є на часі та відображають суспільні потреби, а також здійснює прогностичні дослідження, з метою утвердження сталого розвитку України як демократичної, правової держави, повноправного члена європейського співтовариства.

1. Шемшученко Ю. С. В авангарді української юридичної науки. *Правова держава*. Київ, 2014. Вип. 25. С. 5–6. 2. Нагребельний В. П. Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України – 60 років. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 4–5. 3. Шемшученко Ю. С. Етапи становлення і розвитку Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України / Інститут держави і права НАН України 1949–1999. Київ, 1999. С. 11. 4. Скрипнюк О. В. Інститут держави і права імені В. М. Корецького в особах. До 70-річчя заснування. *Трибуна*. 2019. № 1–4. С. 10–15. 5. Денисов В. Н. Корецький Володимир Михайлович. *Юридична енциклопедія*: в 6-ти т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 3. Київ, 2001. С. 349–350. 6. Скрипнюк О. В. Юридичний фронт академічної науки. *Україна: держава і нація*. Київ, 2022. С. 14–15.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-57-72
УДК 340.1

О. В. СКРИПНЮК,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України*
ORCID: 0000-0001-7052-3729

НАУКОВА СФЕРА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню проблеми реформування науки, зокрема академічної, починаючи з проголошення незалежності України й до сьогодення. Наголошується, що в країні впродовж тривалого періоду не було чіткої й обґрунтованої стратегії розвитку науки та інновацій. Брак системної роботи з реформування наукової галузі та неефективність і непослідовність політики та дії органів державної влади спричинили глибоку кризу наукової сфери. Виснажлива війна посилює негативні тенденції та стан науки протягом останніх років. Тривале тотальне недофінансування науково-технічних робіт, існування застарілої та суперечливої бази у сфері науки спричинили відтік молодих наукових кадрів за кордон, зменшення кількості науковців у сім разів, загрозу існуванню наукових шкіл, втрату престижу науковців у державі, зменшення впливу науки на формування сучасної політики розвитку держави і суспільства та відставання нашої країни в інноваційному розвитку. У статті аналізуються законодавчі новели та пропозиції щодо реформування наукової сфери, вдосконалення її організації, акцентується на їх суперечливому характері тощо. Підкреслюються роль і завдання науки в умовах війни.

Ключові слова: наука, вчені, інновації, організація науки, реформування наукової сфери, законодавство, академія, наукові школи, стратегія розвитку, системи управління.

Skrypniuk Oleksandr. The scientific sphere of Ukraine: current state, tasks and prospects for reform.

The article is devoted to the study of the problem of reforming science, in particular academic science, from the proclamation of Ukraine's independence to the present day. The author emphasizes that the country has long lacked a clear and well-founded strategy for the development of science and innovation. The lack of systematic work on reforming the scientific sector and the ineffectiveness and inconsistency of the policies and actions of public authorities have led to a deep crisis in the scientific sphere. The exhausting war has exacerbated the negative trends and state of science in recent years. The continued total underfunding of scientific and technical work, the existence of an outdated and contradictory base in the field of science have caused an outflow of

* Skrypniuk Oleksandr, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor, Academician of the NALS of Ukraine